UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

KLAVDIJA KORENIKA

Vloga in pomen socialnega partnerstva za oblikovanje razvojnega konsenza v Sloveniji

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2003

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

KLAVDIJA KORENIKA

prof. dr. Lojze Sočan

Vloga in pomen socialnega partnerstva za oblikovanje razvojnega konsenza v Sloveniji

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2003

KAZALO

UVOD 5

1. METODOLOŠKI OKVIR NALOGE 7

1.1 Vsebinska opredelitev problema in predmeta preučevanja 7

1.2 Predstavitev ciljev preučevanja 8

1.3 Hipoteze 8

1.4 Metodologija preučevanja 9

2. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV 10

2.1 Socialno partnerstvo 10
2.1.1 Pomen in vrednote socialnega partnerstva 10
2.1.2 Temeljni akterji socialnega partnerstva 10
2.1.3 Področja in ravni delovanja socialnega partnerstva 15
2.1.4 Socialni dialog in socialni sporazum 16

2.2 Oblike in vsebine konsenza med socialnimi partnerji 16

3. POLITIČNO IN EKONOMSKO-SOCIALNO OZADJE V SLOVENIJI 19

3.1 Politični položaj 19

3.2 Pregled pomembnejših ekonomskih in socialnih politik 20
3.2.1 Dohodkovna politika in gibanje produktivnosti 20
3.2.2 Človeški dejavnik in trg dela 23
3.2.3 Javne finance 25
3.2.4 Socialno varstvo 26

3.3 Sinteza stanja na področju ekonomsko-socialnih politik 27

4. OKOLJE ZA RAZVOJNO PRENOVO SLOVENIJE in VLOGA SOCIALNEGA PARTNERSTVA 31

4.1 Pozitivni in negativni vplivi približevanja Slovenije družbenim in ekonomskim razmerjem večine držav članic EU 31

4.2 Vzvodi za prehod Slovenije v razvojno dinamično gospodarstvo in razvito družbo 34
4.2.1 Vizija razvoja 35
4.2.2 Vzvodi razvojne politike
4.2.3 Razvojni dogovor med socialnimi partnerji – temeljni vzvod razvojne politike 39

4.3 Irska – razvojna preobrazba s pomočjo konsenza socialnih partnerjev 43
4.3.1 Irsko "nacionalno dejanje moči" 43
4.3.2 Socialni sporazumi kot programi za celovito prenovo irskega gospodarstva in družbe 44
4.3.3 Temeljni dejavniki irskega uspeha 48

5. ANALIZA SOCIALNEGA PARTNERSTVA V SLOVENIJI 50

5.1 Razvoj socialnega partnerstva v Sloveniji 50
5.1.1 Kratek zgodovinski pregled 50
5.1.2 Institucionalna ureditev socialnega partnerstva 53

5.2 Udeleženci socialnega partnerstva in analiza njihovih stališč 57
5.2.1 Delodajalci v Sloveniji 57
5.2.1.1 Delodajalske organizacije v Sloveniji 57
5.2.1.2 Stališča delodajalcev do socialnega partnerstva 58
5.2.1.3 Najpogostejše kritike na račun delodajalcev 61
5.2.2 Delojemalci (sindikati) v Sloveniji 62
5.2.2.1 Sindikalne konfederacije v Sloveniji 62
5.2.2.2 Stališča sindikatov do socialnega partnerstva 62
5.2.2.3 Najpogostejše kritike na račun sindikatov 65
5.2.3 Delovanje in vloga slovenske vlade v socialnem partnerstvu 67
5.2.3.1 Partnerska vloga vlade 67
5.2.3.2 Dosedanje vlade in socialno partnerstvo v Sloveniji 67
5.2.4 Civilna družba in njena (ne)umeščenost v socialni dialog 69

5.3 Sinteza stališč in ocena razvojne vloge socialnega partnerstva v Sloveniji 70

6. ZAKLJUČEK 72

LITERATURA IN VIRI 75

KAZALO TABEL IN SHEM

Shema 2.1: Oblika in vsebina konsenza v različnih družbah 18

Tabela 3.1: Primerjava stopnje rasti bruto plačna zaposlenega s stopnjo rasti produktivnosti dela in primerjava rasti plač v zasebnem in javnem sektorju 22

Tabela 3.2: Prikaz javnofinančnih prihodkov in odhodkov 26

Shema 4.2: Učinki različnih oblik socialnega partnerstva na razvoj Slovenije 34

Shema 4.3: Primerjava prevladujočega razvojnega scenarija in scenarija nove razvojne politike 38

Shema 4.4: Razvojni konsenz v Sloveniji 41

Shema 4.5: Najpomembnejši dejavniki irskega uspeha 49

SEZNAM KRATIC

ESS - Ekonomsko – socialni svet

EU - Evropska unija

GZS - Gospodarska zbornica Slovenije

KNSS - Konfederacija novih sindikatov Slovenije

MOD - Mednarodna organizacija dela

OZS - Obrtna zbornica Slovenije

PERGAM - Konfederacija sindikatov Pergam Slovenije

ZDS - Združenje delojemalcev Slovenije

ZSSS - Zveza svobodnih sindikatov Slovenije

UVOD

V diplomskem delu so predstavljeni rezultati in spoznanja mojega velikega zanimanja za razvojno vlogo, ki jo lahko ima socialno partnerstvo ob pravilno zastavljeni viziji za doseganje strateških razvojnih ciljev.

Slovenija je z osamosvojitvijo države, preoblikovanjem gospodarskega sistema, političnega sistema in skorajšnjem polnopravnem članstvu v EU stopila na teren globalnih gospodarskih ureditev. Vsi našteti dejavniki predstavljajo temeljne vzvode za uspešen razvoj, uveljavitev politične, kulturne in gospodarske integritete slovenskega naroda (Sočan, 2001: 17). Kljub temu pa niso zadosten pogoj za nadpovprečno uspešno razvijanje Slovenije in s tem hitrejše dohitevanje razvitejših družb. Slednje ugotovitve nas navajajo k premisleku glede tega, kakšno razvojno okolje bi bilo potrebno razvijati v naši državi in kdo so ključni akterji v tem procesu, ki bi s strateškimi vzvodi razvoja pripomogli k vključitvi slovenske države, gospodarstva in družbe med uspešnejša globalna gospodarstva in sodobno informacijsko družbo.

Najuspešnejši modeli družb gradijo na visoki stopnji konsenza socialnih partnerjev kot osnovi za uresničevanje dobro načrtovanih strateških ciljev. *Jasna vizija razvoja* in prizadevanja za *dosegaganje družbenega konsenza* socialnih partnerjev za vlaganje v razvojne potenciale sta temeljna ključa, ki odpirata vrata do uspešnega razvoja, ki naj bi ga okusil slednji predstavnik družbe.

Diplomsko delo je razdeljeno na šest poglavij oziroma štiri vsebinske sklope. *Prvo poglavje* zajema metodološki okvir, ki omogoča sistematični pregled predmeta preučevanja. *Drugo poglavje* (prvi sklop) je namenjeno spoznavanju temeljnih pojmov, s katerimi se srečujemo skozi celotno besedilo. Omogoča nam splošno razumevanje področij, ki se navezujejo na pojem socialnega partnerstva. Podana je tudi klasifikacija različnih oblik in vsebin konsenza medsocialnimi partnerji, ki so se razvili v evropskih državah.
Tretje poglavje (drugi sklop) je pomembno zaradi splošnega pregleda političnega položaja, ki je zaznamoval poosamosvojitveno obdobje in reforme ekonomsko-socialnih politik v Sloveniji. V tem poglavju je poudarek na preučevanju ekonomsko-socialnih politik, ki so temeljni vsebinski predmet pogajanj med

socialnimi partnerji. To so: plačna politika, produktivnost, javne finance, socialna varnost, trg delovne sile in človeški dejavnik. Na koncu poglavja je podana sinteza splošnih ugotovitev, ki bo prikazala stanje na področju teh politik in oceno, v kolikšni meri je njihova zasnova vspodbujajoča ali zavirajoča za prehod Slovenije med razvita gospodarstva.

Četrto poglavje (tretji sklop) je »duša« oz. osrednje poglavje diplomskega dela, ker je v njem opisan pomen razvojnega konsenza socialnih partnerjev. Namen tega poglavja je prikazati slabosti sedanje razvojne usmeritve slovenske države, ki zanemarja strateške elemente razvoja in temelji zgolj na prenašanju sistemskih vzvodov razvoja v naše okolje. Pri tem izhajam iz trditve, da bi bilo za naše razmere najbolj primerno zgledovati se po modelu socialnega partnerstva, ki ga razvijajo v manjših severnoevropskih državah in temelji na skupnem sinergičnem delovanju za doseganje visokih razvojnih ciljev. Predstavljena je tudi osnovna shema, ki zajema vizijo in razvojne vzvode, na katerih bi bilo potebno graditi razvojni konsenz socialnih partnerjev v Sloveniji. V zadnjem podpoglavju je podrobneje opisan model irskega socialnega partnerstva, ki temelji na visoki stopnji razvojnega soglasja med socialnimi partnerji in civilno družbo.

Peto poglavje (četrti sklop) je namenjeno analizi socialnega partnerstva v Sloveniji. V njem spoznavamo zgodovinsko zasnovo, institucionalno podlago in medsebojne odnose med socialnimi partnerji. Ta del diplomskega dela je izredno pomemben, ker prikazuje dejansko stanje na področju socialnega partnerstva v Sloveniji. Omogoča pridobitev splošnega vtisa in odgovoriti na vprašanje, ali so aktivnosti socialnih partnerjev v Sloveniji usmerjene k doseganju razvojnega konsenza, s pomočjo katerega naj bi dosegli razvojno preobrazbo in se vključili v razviti svet.

Zadnje poglavje oz. *sklep* je namenjen kratkemu povzetku, ki deluje kot sinteza ključnih ugotovitev in preverjanju hipotez, ki so predstavljene na samem začetku diplomskega dela.

1. METODOLOŠKI OKVIR NALOGE

1.1 VSEBINSKA OPREDELITEV PROBLEMA IN PREDMETA PREUČEVANJA

Slovenski državljani smo bili v preteklem desetletnem obdobju priča številnim spremembam, predvsem sistemske narave. Odzivi nanje so bili različni. Reforme so enkrat prinesle množično odobravanje, spet drugič bile vir nezadovoljstva. Na splošno je bila najvišja raven družbenega konsenza izkazana podpori za osamosvojitev Slovenije in njenemu postopnemu prilagajanju ter vključevanju v Evropsko unijo.

Sprememba gospodarskega sistema, uvedba večstrankarskega sistema in pluralističnih odnosov so omogočile dobro podlago za razvoj »vzhodnega tipa«[1] socialnega partnerstva. Lastniško preoblikovanje je na novo vzpostavilo razmerja med delom, kapitalom in državo. Tako so se tudi v Sloveniji izoblikovale, na demokratični osnovi zasnovane, delojemalske in delodajalske organizacije, katerih temeljna naloga je predstavljati in ščititi interese pripadnikov svoje družbene skupine. Socialni partnerji so, vsaj na deklarativni ravni, sprejeli skupno stališče, da je za splošno korist gospodarstva in celotne družbe najpomembnejša funkcija njihovo konstruktivno sodelovanje, ki nasprotno od konfliktnih razmerij omogoča hitrejše in uspešnejše doseganje skupno zasnovanih ciljev.

V idealnih razmerah delujejo partnerji kot »sodelavci na skupnem projektu« (Lukšič, 1994: 11), ki rešitve na ekonomsko-socialnih področjih urejajo z upoštevanjem skupnih interesov. Vse bolj se uveljavlja mnenje, da je potrebno nasprotujoče si interese temeljnih socialnih partnerjev nadomestiti z medsebojnim strateško naravnanim dogovorom, ki je usmerjen v skupna prizadevanja za ustvarjanje razvojnega okolja, v katerem se kalita gospodarska in družbena razvitost. Država, pri tem sta mišljena vlada in parlament, ima v tem procesu izjemno pomembno in odgovorno vlogo. Kot nosilka vizije nacionalnega razvoja mora biti sposobna v svoj razvojni projekt pritegniti še ostale socialne partnerje.

[1] Po razpadu socialističnih sistemov se je v večini držav srednje in vzhodne Evrope razgradil tudi sistem vodenja socialne in ekonomske politike. V vseh teh državah so, po vzoru socialnega partnerstva, ki so ga druge zahodno evropske države že dlje časa gojile, postopoma ustanovili posebne tripartitne organe, v katerih se o socialno-ekonomskih politikah socialni partnerji skupaj dogovarjajo in usklajujejo svoja medsebojna stališča. (glej Lukšič, 1994: 16)

Pri tem se zastavlja vprašanje, ali so socialni partnerji z večino svojih aktivnosti v dosedanjem obdobju tripartitnega (štiripartitnega) sodelovanja prikazali zadostno zrelost, sposobnost in željo po ustvarjanju enotnega razvojnega konsenza, ki bi bil zazrt v prihodnost socialnega in gospodarskega napredka Slovenije.

1.2 PREDSTAVITEV CILJEV PREUČEVANJA

Pred nami je obdobje, polno izzivov, kot sta vključevanje v evropske gospodarske in civilizacijske tokove ter globalno gospodarstvo. Ta prelomni proces postavlja Slovenijo pred izbiro med dvema možnima scenarijema. Pozitiven scenarij vodi v gospodarsko rast in razvoj, ki ga bo omogočala konkurenčna industrijska in širša razvojna politika, ki bo podpirala krepitev vseh razvojnih zmogljivosti za odprto gospodarstvo in družbo. Drugi scenarij je negativen in kot posledica napačnega razvojnega koncepta vodi v stagnacijo. Ta bo nastopila, če se socialni partnerji, še posebno vlada, ne bodo odzivali na zahteve sodobnega globalnega razvojnega okolja, ki temeljijo na skladnosti sistemskih in strateških vzvodov razvoja.

Temeljna cilja pričujočega diplomskega dela sta: spoznati razvojni vpliv, ki ga ima socialno partnerstvo v sodobnih nadpovprečno razvitih družbah, in preučiti obstoječi razvojni koncept, ki se razvija v slovenski državi, ter vlogo, ki jo pri tem igra socialno partnerstvo.

1.3 HIPOTEZE

Na podlagi opredelitve problema in predstavitve ciljev preučevanja bom poskušala potrditi naslednje hipoteze:

hipoteza 1: **Model socialnega partnerstva, ki je zaživel v Sloveniji v prejšnjem desetletju, se zaradi pomanjkanja tradicije, nizke kulture dialoga in šibkih (nerazvitih) potencialov, ki bi uspešno podpirali oblikovanje razvojnega konsenza, ne razvija v smeri razvojno naravnanih družb.**

hipoteza 2: **Nosilni socialni partnerji bodo lahko le s trdnim razvojnim konsenzom o skupnem naporu za vzpostavitev nadpovprečno uspešnega razvojnega okolja omogočili prehod Slovenije med razvita gospodarstva in družbe. Pri tem bi bilo najprimernejše zgledovati se po severnoevropskih državah konsenza, ki v nasprotju z večino drugih držav v Evropi zagovarjajo skupno razvojno vlogo vseh socialnih partnerjev za pospešeno krepitev razvojnih potencialov.**

1.4 METODOLOGIJA PREUČEVANJA

Pri izvedbi naloge in opisu izbrane problematike bom uporabila naslednje metode:

- **Analiza sekundarnih virov**

  Metoda analize sekundarnih virov bo uporabljena: pri teoretski opredelitvi temeljnih pojmov; pri pregledu temeljnih ekonomsko-socialnih politik v Sloveniji, ki se navezujejo na socialno partnerstvo; pri analizi delovanja socialnih partnerjev v zadnjem desetletnem obdobju; pri teoretičnem strukturiranju razvojnega koncepta in ključnih vzvodov za prehod Slovenije v razvito družbo.

- **Analiza pravnih virov**

  Metoda analize pravnih virov bo uporabljena pri pregledu pravne podlage, ki omogoča delovanje osnovnih socialnih partnerjev. Opis institucionaliziranega tripartitnega dialoga bo služil predstavitvi pravil, ki določajo organizacijsko strukturo in delovanje Ekonomsko-socialnega sveta kot temeljnega organa socialnega partnerstva v Sloveniji.

- **Primerjalno-deskriptivna metoda**

  Za primerjavo različnih oblik in vsebin konsenza bodo predstavljeni osnovni modeli socialnih partnerstev v Evropi. Zaradi temeljnega koncepta diplomskega dela, ki izhaja iz pomena razvojnega soglasja, bo predstavljen irski model socialnega partnerstva.

- **Metoda družboslovnega intervjuja**

  Za predstavitev stališč in mnenj posameznih socialnih partnerjev je najbolj zanesljiva metoda intervjuja, kjer bom s pomočjo pridobljenih informacij lahko oblikovala zaključne misli o (ne)uspešnosti razvoja in krepitvi (štiri) tri-partitnega socialnega partnerstva v Sloveniji.

2. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

2.1 SOCIALNO PARTNERSTVO

2.1.1 Pomen in vrednote socialnega partnerstva

»O socialnem partnerstvu je mogoče govoriti, ko na globalni ravni določene družbe obstaja relativno visoka stopnja soglasja med glavnimi družbenimi skupinami oziroma, ko med njimi ne prihaja do velikih in nenadzorovanih konfliktov. To soglasje pa je lahko eksplicitno, izraženo v obliki pogodbe, ki jo podpišejo predstavniki glavnih družbenih skupin, ali pa je zgolj implicitno v smislu nekega nepisanega, tihega dogovora.« (Svetlik: 1992: 3)

Socialno partnerstvo pomeni družbeno razmerje oz. organizirano sodelovanje med predstavniki dela, kapitala in države[2], ki se kot nosilci primarno različnih interesov odrečejo delu svojih zahtev, ker želijo doseči skupni družbeni dogovor v korist celotne družbene skupnosti. Dogovori predstavljajo stičišče medsebojnega prizadevanja za uspešno uresničevanje skupno usmerjenih ciljev. V sodobni družbi se socialno partnerstvo obravnava kot dobrina, ki koristi družbenemu razvoju in kakovosti življenja ljudi (Vodovnik, 1998: 334). Že sama beseda »partnerstvo« implicira prevlado prepričanja, da se z združitvijo skupnih moči gospodarski in socialni napredek lahko dosežeta bolje in hitreje. Najvišja vrednota socialnega partnerstva je s skupnim sodelovanjem predstavnikov različnih družbenih skupin doseči socialni mir. Cena, ki so jo pripravljeni plačati, je da se vsakdo od partnerjev odpove delu svojih zahtev v zameno za skupno dobro oz. za določen cilj, ki ga želijo doseči s skupnimi močmi.

2.1.2 Temeljni akterji socialnega partnerstva

Temeljni socialni partnerji so predstavniki različnih interesnih skupin, in sicer: *dela* (delojemalci - sindikati), *kapitala* (delodajalci – združenja delodajalcev) in *države (*največkrat je to vlada). Iz tako izpeljane sestave se je razvil pogosto uporabljen pojem *tripartizem*. Koncept klasičnega tripartitnega modela je vse pogosteje dopolnjen s četrto komponento – *civilno družbo*, saj se kot subjekt socialnega

[2] V socialno partnerstvo sodobnih družb se vključuje tudi civilna družba, ki ima vse pomembnejši vpliv . Tako je danes v večini razvitih družb vse težje govoriti o trikotniku (delodajalci, delojemalci in vlada), če se pri tem ne omenja še civilne družbe. (Glej nadaljnje besedilo).

partnerstva pojavljajo tudi različne nevladne organizacije in interesna združenja. Čeprav v literaturi in strokovnih člankih največkrat zasledimo poudarek na treh temeljnih udeležencih in uporabo izraza *tripartizem,* se v ospredje vztrajno prebija tudi ta četrta, zelo pomembna udeleženka. Zaradi vse večjega pomena civilne družbe in legitimnosti širšega družbenega soglasja, ki jo prinaša, bo v prihodnosti njena vključitev v socialnem partnerstvu vse bolj nepogrešljiva. »Vrata za socialni dialog in usklajevanje interesov se ne smejo zapreti nobeni demokratični (nevladni) interesni organizaciji, koder se usklajujejo različni interesi, ki jih taka interesna organizacija zastopa«. (Miklič, 1995: 830).

Za socialne partnerje je značilno, da je »delovanje vsakega od njih najtesneje povezano z ostalima dvema, vsem pa so skupni družbeni cilji, ki se končno odražajo tudi kot rezultat njihovega *sodelovanja* in *soodvisnosti*. Učinki so seveda rezultat določenega bolj ali manj dolgotrajnega in ponekod tudi konfliktnega procesa dogovarjanj in pogajanj.« (Šarman, 2000: 5)

Po Svetlikovem (Svetlik, 1992: 10) mnenju je za uspešno socialno partnerstvo potrebno vzpostaviti *ravnotežje moči* med glavnimi protagonisti, to je med delom, kapitalom in državo. Socialna pogodba, ki to razmerje potrdi, je temeljna predpostavka, da bodo na dolgi rok od nje imeli korist vsi udeleženci. Zato vsa uspešnejša socialna partnerstva pomenijo dolgoročno navezo, ki lahko traja leta in desetletja.

O vzpostavitvi ravnotežja moči med temeljnimi akterji piše tudi Zvone Vodovnik (Vodovnik, 1992: 203), ki opredeljuje socialno partnerstvo kot razmerje, za katero je značilno *enakopravno dogovarjanje* subjektov o problematiki ekonomsko-socialnih razmerij v družbi. To pomeni, da se pri usklajevanju interesov med socialnimi partnerji ne smejo vzpostaviti hierarhična razmerja. Tudi vlada kot predstavnica države nastopa v vlogi ene izmed enakih.
Teoretično zanimiv je tudi Lukšičev (Lukšič, 1994: 11) koncept, ki razume socialno partnerstvo kot alternativo razrednemu boju in tekmovanju na trgu. Nasprotujoča si razreda naj bi se med seboj pomirila in sodelovala za skupni blagor obeh ter hkrati v prid celotne družbe. Nekoč zapriseženi tekmeci, postanejo po tej teoriji socialni partnerji in sodelavci pri skupnem projektu.

Socialno partnerstvo je tako mogoče le v družbah, kjer delavstvo in upravljalci ustvarjajo in pristajajo na *partnerski konsenz*. Delavstvo se zaveda, da dobrine niso le ekonomska dobrina, temveč da gre tudi za stabilnost družbe, na kateri je mogoče graditi kakovost življenja. Delodajalci pa upoštevajo dejstvo, da delo ni samo makroekonomska postavka plač. To so ljudje, ki delajo ter reproducirajo kapital in družbena razmerja, na katerih se gradi kapitalska produkcija. Na ta način obe strani razumeta sebe in drugega s stališča celotne družbe in kot dopolnilo lastnega obstoja. (Lukšič, 1994: 11-12)

Oblikovanje posameznih interesnih skupin (delodajalcev, sindikatov), ki predstavljajo in varujejo interese svojih članov in jih v določenih pogojih skupnega sodelovanja imenujemo socialni partnerji, so pogojevali različni zgodovinski, ekonomski, sociološki in politični dejavniki (Potočnik, 1995: 810). V nadaljnjem besedilu bom na kratko predstavila temeljno podobo vsakega izmed partnerjev, ki so del tega procesa.

Sindikati

Sindikat je interesno organizirana skupina predstavnikov delojemalcev, katere cilji so usmerjeni v zaščito svojih članov in splošnih delojemalskih interesov. Predhodni pogoj za delovanje tripartitnega modela je obstoj močnih in neodvisnih predstavnikov delodajalcev (sindikatov). Enako pomembno je, da so sindikati zakonsko priznani, demokratično organizirani in da sodelujejo v procesu snovanja politik. (Kyloh: 1995: 10)

Sindikati so v svojem delovanju *osredotočeni na specifične cilje,* med katere sodijo zaščita in izboljšanje gospodarskega, socialnega in političnega položaja delavcev (Poole v Stanojević, 1996: 10). Primarni interesi so največkrat usmerjeni k vprašanju plač, vendar se med njihove cilje vse bolj vključujejo zavzemanja za interese, kot so: polna zaposlenost oz. aktivna politika zaposlovanja, varnost zaposlitve, zaščita najnižjih in s tem najbolj izpostavljenih slojev prebivalstva, varne delovne razmere itd. (Potočnik, 1995: 811).

Pestra zgodovina sindikalizma je prispevala k temu, da se je do današnjih dni uveljavilo nekaj temeljnih načel sindikalne svobode, ki omogočajo delovanje in

uveljavljanje sindikatov v vseh demokratičnih družbah. Načela sindikalne svobode so:

- svobodno združevanje delavcev zaradi uresničevanja ekonomskih in socialnih ciljev,
- sindikat je prostovoljna organizacija, vsakdo lahko prostovoljno vstopi in izstopi,
- sindikalna dejavnost je popolnoma neodvisna od kakršnegakoli nadzora. (Bohinc, 2000: 102)

Socialni mir kot ena od pomembnejših vrednot socialnega partnerstva je lahko ogrožen z najbolj učinkovitim orožjem, ki ga imajo sindikati, stavko. Stavka je tradicionalna oblika delavskega boja, ki pomeni prekinitev dela in posledično nastanek gospodarske škode. Razlogi za uporabo tovrstne oblike protesta so največkrat povezani z vprašanjem nizkih dohodkov ali celo njihovega neizplačevanja. Družbeni konflikti se zato skušajo regulirati z integracijo sindikatov (in delodajalcev) v procese odločanja o vladnih ekonomsko-socialnih politikah. To pomeni implikacijo »velike menjave« med vlado in sindikati, ko se v zameno za pridobljeni politični vpliv sindikalno vodstvo izogiba uporabi najradikalnejših sredstev. (Stanojevič: 1995: 198 -199)

Delodajalci

Združenja delodajalcev so organizacije, ki predstavljajo in promovirajo kolektivne interese delodajalcev v določenem okolju in v določenih institucionalnih ter organizacijskih okoliščinah (Poole, v: Stanojević, 1996: 50). Delodajalci se zavzemajo predvsem za nasledje interese: nizke obdavčitve za podjetja, izenačene spodbudne delovne razmere za vsa podjetja, nizke stroške dela, večjo fleksibilnost delovne sile, itd (Potočnik, 1995: 811).

Za združenja delodajalcev je značilno, da svojemu članstvu poleg predstavniške funkcije v telesih socialnega partnerstva nudijo tudi strokovno podporo. Najpomembnejša funkcija pa je sklepanje tripartitnih socialnih sporazumov in bipartitnih kolektivnih pogodb. Najpogostejša oblika delodajalske interesne organizacije so t. i. zbornice, ki so korporativne pravne osebe, v katere se brez profitnega namena združujejo gospodarski subjekti ali posamezniki, ki opravljajo določen poklic (Bohinc, 2000: 109). V primerjavi z načelom o prostovoljnem

članstvu v sindikatih poznajo nekateri sistemi držav, med njimi (začasno) tudi Slovenija, javnopravni tip gospodarke zbornice z obveznim članstvom.

Država (vlada)

V procesih socialnega partnerstva se pod naslovom »država - socialni partner« največkrat sklicuje na vlado. Njena vloga je pomembna, ker edina prek svojih pristojnosti povezuje sistem socialnega partnerstva s parlamentarnim sistemom in lahko dogovore med partnerji prenaša v zakonodajni postopek (Lukšič, 1994: 11).

Vlada lahko prek sistema socialnega partnerstva organizirano preizkuša stopnjo konsenza ali nasprotovanja njeni politiki na ekonomsko-socialnem področju. Socialni ali drugi sporazumi, ki jih v soglasju z drugimi partnerji doseže imajo za vladno politiko velik moralni pomen. To je razvidno že iz vsebine, ki jo sporazumi obravnavajo. (Vodovnik, 1998a: 1189)

Vlada je v okviru svoje funkcije pristojna, da med partnerji ustvarja vzdušje družbenih in političnih pravic, ki dopuščajo svobodno delovanje avtonomnih interesnih organizacij. Sicer pa vladna podpora tripartitni kooperaciji po svoji naravi ni vedno altruistična. Vlada se predvsem zaveda pomena, ki ga predstavlja mehanizem tripartizma za oplemenitev njenih odločitev z legitimnostjo. Včasih se tega sistema posluži zgolj zaradi potrebe po podpori ob lansiranju določene nove politike, ki je lahko v družbi celo nepriljubljena. (Trebilcock, 1994: 29-30)

Vlada naj bi med drugim poskrbela, da se skupni dogovori spoštujejo in da se med partnerji vzpostavi dolgoročno zaupanje. Medsebojni konsenz lahko vlada uporabi kot sredstvo za doseganje ciljev, ki naj bi celotni družbi prinesli napredek in razvoj.

Na splošno se vlada v socialnem dialogu zavzema predvsem za: pospeševanje ekonomske rasti in konkurenčnosti, pravično razdelitev bremen med vse sloje preivalstva, znižanje inflacije, ohranjanje proračuna v sprejemljivih okvirih itd. (Potočnik, 1995: 812)

Za vlado kot socialnega partnerja je značilna dvojna vloga. Po eni strani nastopa kot enakovredni socialni partner v tripartitnem dialogu, po drugi strani pa prevzema vlogo neposrednega delodajalca v javnem sektorju. Obe vlogi sta v

soodvisnosti, kar se posebno kaže takrat, ko vlada v svoji delodajalski funkciji sprejema pomembne odločitve, ki imajo širše posledice na ekonomsko-socialne politike in lahko predstavljajo pozitivni ali negativni zgled socialnemu partnerstvu.

Za uspešno delovanje socialnega dialoga, v katerega je vključena tudi država, mora biti zadovoljeno določenim pogojem. Prvotno se mora izpostaviti vzdušje medsebojnega dobrovernega sodelovanja, ki temelji na zaupanju in h kateremu lahko prispeva vsak udeleženec. Druga pomembna lastnost je zakonski in normativni okvir, ki lahko vzpodbuja ali pa zavira socialni dialog. Ta okvir je v izključni pristojnosti države. V vseh sodobnih državah se državni organi aktivno vključujejo v socialni dialog tudi kot socialni partnerji, in ne le kot nosilci državne oblasti. Na ta način država neposredno in neoblastno sodeluje pri usklajevanju interesov ter preprečevanju in odpravljanju sporov na ekonomsko-socialnem področju. (Vodovnik, 1998a: 1189)

2.1.3 Področja in ravni delovanja socialnega partnerstva

Področja delovanja socialnega partnerstva vsebinsko obsegajo vsa razmerja, ki zadevajo ekonomsko-socialne odnose med posameznimi partnerji ter njihove vplive na gospodarsko in socialno stabilnost države (Potočnik, 1995: 812). Predmet medsebojnih pogajanj so tematike *plače, zaposlovalna politika, delovni in življenjski pogoji, pokojninski sistem, socialna politika, cene, tečajna politika, obrestne mere, konkurenčnost, razvoj, izobraževanje, itd.*

Za razmerja socialnega partnerstva je značilno, da se lahko vzpostavljajo na različnih ravneh. Največkrat govorimo o *državni ravni*, kjer se s pomočjo socialnega sporazuma med delodajalci, delojemalci in vlado urejajo temeljna ekonomsko-socialna vprašanja. Med razmerja socialnega partnerstva na državni ravni uvrščamo še bipartitna pogajanja med delodajalci in delojemalci, s pomočjo katerih se sklepajo kolektivne pogodbe. Socialno partnerstvo pa se lahko vzpostavlja tudi na lokalni ravni, ravni dejavnosti in panoge ter do ravni posameznega gospodarskega subjekta.

Na ravni države se socialno partnerstvo največkrat kaže v posebnem tripartitnem organu, ki se v posameznih državah različno poimenuje. V splošni rabi se je uveljavilo ime Ekonomsko-socialni svet, ki ponavadi deluje kot tripartitno

posvetovalno telo. Odločitve, ki jih sprejema, so dosežene s soglasjem in zavezujejo vse socialne partnerje. Moje diplomsko delo je namenjeno spoznavanju in vrednotenju razvojnega pomena socialnega dialoga, ki se je izoblikoval na najvišji - državni ravni med predstavniki temeljnih družbenih interesov.

2.1.4 Socialni dialog in socialni sporazum

»Za sodobna razmerja med socialnimi partnerji je značilna trajna konstruktivna komunikacija v obliki socialnega dialoga. Formalni vidiki socialnega dialoga se kažejo v množici oblik in načinov tega dialoga, materialnopravni oziroma vsebinski vidik pa zlasti v razsežnostih predmeta, v zvezi s katerim se odvijajo omenjene komunikacije.« (Vodovnik, 1998b: 339)

Socialni dialog kot organizirana izmenjava stališč med socialnimi partnerji privede do obveznih dogovorov o odprtih vprašanjih gospodarskega in družbenega razvoja države (Bohinc, 2000: 59). Uspeh konstruktivnega dialoga oz. medsebojnih pogajanj je največkrat okronan s sklenitvijo obvezujoče družbene pogodbe, imenovane socialni sporazum. Kot pravi Vodovnik (Vodovnik, 1998a: 1189), je socialni sporazum akt izrednega moralnega pomena za družbeno politiko. Njegov namen je izraziti širok družbeni konsenz glede usmeritev in izvajanj ekonomsko-socialnih politik. Med drugim je sporazum izraz skladnosti interesov in zrelosti vseh udeležencev, ki so ga sklenili. Pogoj za njegovo uspešnost je, da ga upoštevajo vse strani in ne kršijo njegovih sklepov.

2.2 OBLIKE IN VSEBINE KONSENZA MED SOCIALNIMI PARTNERJI

Razmerja med socialnimi partnerji in učinki njihovega sodelovanja, ki so se razvili v različnih državah, imajo tudi različne značilnosti. Če se omejimo na evropski prostor, ga lahko razdelimo na štiri skupine držav. To so: *države konsenza*, *države blagostanja*, *južnoevropske države* in *države v prehodu*. Za te družbe so značilni trije različni koncepti oz. oblike in vsebine konsenza[3], ki se med seboj delijo glede na doseganje partnerskega konsenza oz. kakovosti sodelovanja med

[3] Pri umeščanju imamo težavo z južnoevropskimi državami, ker je ta skupina najmanj homogena in se konsenz partnerjev v teh državah večkrat spreminja. Nekatere države v zadnjem času dosegajo višji družbeni konsenz (Španija), druge pa izredno nizkega (Italija). Vmes sta Portugalska in Grčija.

socialnimi partnerji. Modeli so prikazani v shemi št. 1. (vir: Sočan, 2001: Projekt: simulacije trajnostnega razvoja)

Za večino *držav prehoda* (tranzicije) je pri odločitvah o ekonomsko-socialnih politikah značilen **model A** (glej sliko 1). Lastnost tega je, da pri določanju razvojnih usmeritev prevladujejo odločitve političnega menedžmenta. Strukture socialnega partnerstva so prisotne, vendar je njihova pozicija šibka in podrejena politiki. Ponekod se organizacija partnerskih struktur šele prilagaja temeljnim zahtevam mednarodno sprejetih načel organiziranja socialnih partnerjev.

Model B (glej sliko 2) je značilen za veliko število držav članic EU in temelji na *principu države blaginje*. Strukture socialnega partnerstva so dobro razvite in predstavljajo tradicionalni način urejanja ekonomsko-socialnih politik, vendar socialni dialog še vedno temelji na kontrapozicijah dela, kapitala in države. Kljub močni umeščensti partnerjev v procese odločanja je njihova razvojna moč zaradi preživelega, statičnega socialnega partnerstva šibka. Model je značilen predvsem za Veliko Britanijo, Nemčijo, Francijo, Belgijo (razen Flandrije).

Model C (glej sliko 3) prikazuje optimalnejši način komuniciranja med socialnimi partnerji, ker temelji na *dolgoročnem razvojnem dogovoru*. Njihova strategija je usmerjena v doseganje čimvišjega soglasja o naraščanju vlaganj v trajno krepitev razvojnih zmogljivosti podjetij, gospodarstva in družbe. Tak model partnerstva je značilen za severnoevropske države, kot so Irska, Nizozemska, Švedska, Finska in Danska.

Shema 2.1: Oblika in vsebina konsenza v različnih družbah

Model A: (Prevlada političnega menedžmenta pri razvojnih odločitvah – značilno za države v prehodu)

1 - vlada
2 - delodajalci
3 - delojemalci
4 - civilna družba

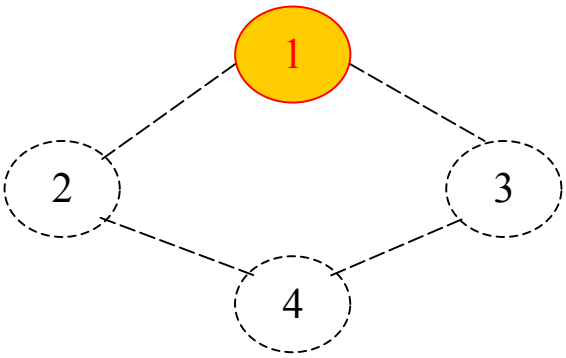

Model B: (Še zadovoljiva skladnost in raven konsenza nasprotujočih si interesov socialnih partnerjev- značilno za države blaginje)

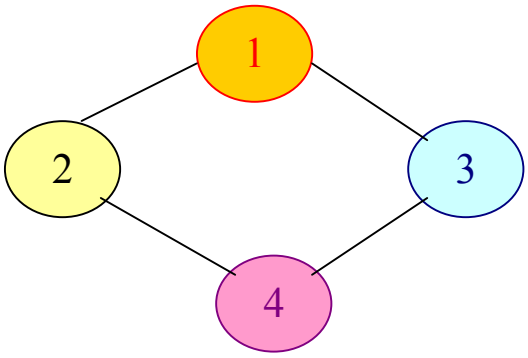

Model C: Visoka skladnost in visoka raven konsenza razvojno prodornih razvitih družb - značilno za družbe konsenza severne Evrope

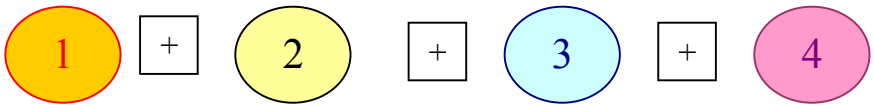

Vir: prirejeno po Sočan, 2001

3. POLITIČNO IN EKONOMSKO-SOCIALNO OZADJE V SLOVENIJI

3.1 POLITIČNI POLOŽAJ

Živahne spremembe na družbeno-političnem prizorišču ob koncu 80. in začetku 90. let so nakazovale pričetek novega obdobja za slovensko državo. To je bil čas, ko smo začeli uvajati parlamentarno demokracijo, pluralizem političnih strank in razvoj različnih interesnih skupin.

Opozicijske stranke so se leta 1989 združile v Demokratično opozicijo Slovenije (Demos). Sledile so prve parlamentarne in večstrankarske volitve[4], ki so januarja 1990 prinesle zmago demokratične opozicije nad strankami, ki so pomenile kontinuiteto prejšnjega sistema (Prunk, 1996: 183).
Konec leta 1990 je bil izveden plebiscit, na katerem je 95 % od 93,2 % udeleženih volilnih upravičencev glasovalo za samostojno državo. Naslednje leto, natančneje 26.6.1991, je bila slovesna razglasitev neodvisnosti Republike Slovenije. Sledila je desetdnevna osamosvojitvena vojna, ki je terjala tudi smrtne žrtve. Razmere so se kmalu umirile in postopoma so Slovenijo pričele priznavati tudi druge države. Postala je mednarodno priznana in samostojna državna entiteta. To obdobje je zaznamovala splošna družbena zavest in visoka raven konsenza o državni osamosvojitvi Slovenije ter njeni vključitvi v evropske civilizacijske tokove in evropske politične institucije.

Še ne mesec dni od vzpostavitve miru po osamosvojitveni vojni so se v vladi pokazala precejšnja nasprotja. Koalicija Demos je doživljala vedno večja razhajanja tako v ideoloških pogledih kakor pri reševanju socialno-ekonomskih vprašanj. Aprila leta 1992 je bila zoper vlado Lojzeta Petrleta izglasovana nezaupnica in mandat za sestavo nove vladne koalicije je dobil Janez Drnovšek (Liberalna demokracija Slovenije). Konec leta so bile izpeljane dvojne volitve, in sicer za predsednika republike ter za državni zbor. V primerjavi z volilnim letom 1990 so nove volitve v državni zbor prinesle precej spremenjeno politično

[4] Demos je dobil 54 % glasov, Stranka demokratične prenove (prejšnja Zveza komunistov Slovenije, kasneje preimenovana v Združeno listo) je dobila 17 % glasov, Liberalna demokratska stranka (prejšnja Zveza socialistične mladine Slovenije) 14 % in v Socialistično stranko Slovenije preimenovana Socialistična zveza delovnega ljudstva 5,5 % glasov. (Prunk, 1996; 183)

razporeditev. Relativno večino so dobili Liberalni demokrati Slovenije, ki so oblikovali široko koalicijo z Združeno listo Slovenije in nekaterimi desno-sredinskimi strankami. (Prunk, 1996: 209)

Liberalna demokracija je postala najmočnejša stranka v Sloveniji in ta položaj ohranja še danes[5]. Večina ekonomsko-socialnih reform v Sloveniji se je od leta 1992 izvajala pod »taktirko« LDS in kot meni Stanojevič (Stanojević, 2002: 1) je na politični ravni najpomembnejša posebnost slovenske tranzicije ta, da jo je v preteklem desetletju vodila levo-sredinska politična opcija.

3.2 PREGLED POMEMBNEJŠIH EKONOMSKIH IN SOCIALNIH POLITIK

Konec samoupravnega socialističnega sistema je prinesel ogromno izzivov, tudi zaradi priložnosti, ki jih ponuja svetovno gospodarstvo. V slovenski javnosti so takoj po osamosvojitvi države prevladovala velika pričakovanja o hitrem prehodu v tržno gospodarstvo, ki naj bi ob pomoči Zahoda prineslo blaginjo in lepo življenje. Iluzijo o čudežni moči tržnega mehanizma pa je kaj hitro prekrilo spoznanje, da bo ekonomsko preoblikovanje počasnejše in družbeni stroški večji, kot smo predvidevali. Tako postaja danes vse bolj pomembno spoznanje, da se mora Slovenija opreti predvsem na svoje ljudi in na lastne sile in da za svoje preživetje potrebuje socialno partnerstvo, ki je nujen pogoj za stabilnost slovenske družbe. (Prašnikar, 1992: 398)
V nadaljevanju si bomo pogledali le nekaj pomembnejših ekonomsko-socialnih politik, ki so makroekonomske narave in spadajo med pogosta področja obravnave socialnih partnerjev v Sloveniji.

3.2.1 Dohodkovna politika in gibanje produktivnosti

Dohodkovna politika predstavlja enega osrednjih predmetov pogajanj med socialnimi partnerji. Pomembna je predvsem zaradi svojega vpliva na različne sfere ekonomsko-socialne politike, kot so: gospodarska rast, zaposlenost, konkurenčnost gospodarstva, vlaganja v tehnološki razvoj in človeške vire, itd.

---

[5] Na tretjih parlamentarnih volitvah leta 1996 je ponovno dobila večino za sestavo vladne koalicije, ki jo je sooblikovala z desno-sredinsko Ljudsko stranko Slovenije. Pred volitvami leta 2000 pa je ta vlada zaradi večjih nesoglasij razpadla in za krajše obdobje je oblast prevzela koalicija desnih strank. Četrte volitve so oblast ponovno prinesle Liberalni demokraciji Slovenije, ki je premočno zmagala in sestavila koalicijo.

Rast plač, ki presega rast produktivnosti, negativno vpliva na vse omenjene dejavnike.

Mehanizmi pogajanj o plačah na tripartitni državni ravni

Ena od vlog tripartitnega socialnega partnerstva je, da v okviru socialnega sporazuma določi temeljne usmeritve plačne politike,[6] kjer se določita tudi minimalna plača in mehanizem oz. način usklajevanja plač. Prvi sporazum o plačni politiki[7] so socialni partnerji podpisali leta 1994. V letih 1995 in 1996 pa sta bila podpisana prva dva širša socialna sporazuma, ki sta poleg politike plač obravnavala še druge pomembnejše ekonomsko-socialne politike (Umar, 1998: 49). Ker socialni partnerji v naslednjih sedmih letih[8] zaradi medsebojnih neusklajenosti niso podpisali novega, širšega socialnega sporazuma, se je plačna politika v tem časovnem obdobju sklepala le z dogovori o politiki plač (Umar, 2002: 25). Izjemi sta bili leti 1997 in 1998, ko se kljub zelo dolgi diskusiji sporazum o plačah ni dosegel in je na koncu plačno politiko definirala vlada (Stanojevič, 2002: 13).

Podpisanemu dogovoru o politiki plač sledi sprejem zakona, ki zagotavlja njegovo neposredno uveljavitev v praksi. Slednje potrjuje domnevo, da med socialnimi partnerji v Sloveniji še vedno ni dosežena visoka raven zaupanja, ki bi zagotavljala spoštovanje medsebojnega konsenza, ne da bi za to potrebovali potrjevanje z zakonom.

Gibanje plač in produktivnost dela ter primerjava plač med javnim in zasebnim sektorjem

Za gibanja plač v Sloveniji je na splošno značilno, da ne podpirajo stabilizacijskih prizadevanj ekonomske politike (Umar, 1998: 48), kar v precejšnji meri negativno vpliva na konkurenčnost gospodarstva.

Rast povprečne bruto plače na zaposlenega je bila v tem desetletju večinoma višja od produktivnosti dela. Ta težnja je bila stalno prisotna med leti 1992-1996.

[6] Poleg socialnega sporazuma, ki se sklepa na državni ravni in daje temeljne usmeritve plačne politike, sta na državni ravni sklenjeni še dve splošni kolektivni pogodbi, ena za gospodarstvo, druga za negospodarstvo, ki sta osnovna instrumenta za določanje (oblikovanje in implementacijo) plač. Ob tem upoštevajo osnovna načela, ki so sprejeta v tripartitnem socialnem sporazumu (Umar, 1998: 50).

[7] Kot del tega sporazuma o politiki plač za leto 1994 je bil pod točko 9 ustanovljen tripartitni Ekonomsko-socialni svet.

Bolj optimističen scenarij se je pričel odvijati od leta 1997 (v zasebnem sektorju od 1996), ko se je stanje nekoliko izboljšalo v korist produktivnosti. V letu 2001 pa se je razmerje med plačami in produktivnostjo, zaradi 5% rasti plač v javnem sektorju ponovno porušilo.[9]

TABELA 3.1: Primerjava stopnje rasti bruto plač na zaposlenega s stopnjo rasti produktivnosti dela in primerjava rasti plač v zasebnem in javnem sektorju

leto	stopnja rasti produktivnosti dela v %	bruto plača na zaposlenega - zasebni sektor	bruto plača na zaposlenega - javni sektor	bruto plača na zaposlenega - skupaj
1996	**4,4**	**4**	**6,7**	**5,1**
1997	**5,1**	**1,5**	**3,8**	**2,4**
1998	**3,8**	**2,2**	**- 0,2**	**1,6**
1999	**4,0**	**3,2**	**3,7**	**3,3**
2000	**3,3**	**1,3**	**2,1**	**1,6**
2001	**2,4**	**2,3**	**5,0**	**3,2**

Vir: Ekonomsko ogledalo, UMAR, 2002b

Pogost vir konfliktov in nezadovoljstva med socialnimi partnerji predstavlja primerjava plač med zasebnim in javnim sektorjem. Konflikti pa se ne pojavljajo le med, temveč tudi znotraj posameznega sektorja, kjer so v povprečnih gibanjih plač precejšnje razlike. Vplivi na višino plač so pogosto pogojeni z različnimi dejavniki. Npr. zasebni sektor (gospodarstvo) je izpostavljen močni konkurenčnosti trga, zato na plače vplivata uspešnost dejavnosti ali podjetja. Tako ne moremo primerjati plač v uspešni farmacevtski industriji s plačami v krizni tektilni industriji. V javnem sektorju pa se je v dosedanji praksi izkazalo, da so plače prevečkrat odraz moči in vpliva posamezne dejavnosti ali poklica.

Trend plač v javnem sektorju ni pomemben samo zaradi svojega vpliva na proračunske izdatke temveč tudi zaradi demonstracijskega učinka, ki ga lahko ima na gibanja plač v drugih sektorjih. Politika teh plač pa je v največji meri

[8] Po sedmih letih so v letošnjem letu (marec, 2003) socialni partnerji ponovno podpisali širši socialni sporazum, ki ne ureja le politike plač.

[9] Povečanje dodatkov k plačam z ustreznimi spremembami v kolektivnih pogodbah dejavnosti in poklicne kolektivne pogodbe za zdravnike, ki se je pričelo v letu 1998, se odrazilo v izjemnem porastu plač na zaposlenega v javnem sektorju leta 2001. V tem obdobju je naraščala tudi zaposlenost v javnem sektorju, kar je sicer blažilo socialne učinke zmanjševanja zaposlenosti v zasebnem sektorju, vendar se je masa bruto plač povečevala in vedno bolj obremenjevala javnofinančna sredstva. (Umar, 2002)

odvisna od vlade, ki v tem primeru nastopa v vlogi delodajalca. Sindikati posameznih poklicev v javnem sektorju se tega dobro zavedajo, saj so v preteklem obdobju že dosegli dvig plač za zaposlene s tem, da so izkoristili predvolilni čas in prednost »mehkejšega« pogajalskega položaja svojega delodajalca – vlade oz. države.

Primer demonstrativnega učinka v javnem sektorju je stavka zdravnikov, ki jo je v letu 1996 organiziral sindikat FIDES in je pomenila prelomnico stavkovnih aktivnosti v storitvenem sektorju. Sindikat zdravnikov se je v stavki predstavil kot presenetljivo militantna interesna organizacija. Po njenem izteku so začele stavkati tudi druge skupine zaposlenih (učitelji in vzgojitelji, sodniki, zaposleni na univerzah in raziskovalnih inštitutih, železničarji, itd.) Moč posamezne interesne skupine je postala regulator standardov plač v Sloveniji. Tako so poglavitni problem socialnega dialoga v Sloveniji ob koncu prejšnjega in začetku tega desetletja postale rastoče razlike v plačah med zasebnim in javnim sektorjem, ki so začele povzročati probleme pri oblikovanju dohodkovnih politik. (Stanojević, 2002: 8)

3.2.2 Človeški dejavnik in trg delovne sile

Položaj na trgu delovne sile (brezposelnost, zaposlenost)

Prehod v tržno gospodarstvo je v preteklem desetletnem obdobju prinesel korenite spremembe na trgu delovne sile. Pojavil se je problem brezposelnosti, ki ga v prejšnjem sistemu zaradi varnosti zaposlitve nismo poznali. Stopnja brezposelnosti je najvišjo točko dosegla v letih 1993 in 1994 (Stanojevič, 2002: 3), ko je v skladu z opredelitvijo ILO znašala 9,1 % delovne sile (Umar, 1998: 149).

Kljub sorazmerni gospodarski rasti po letu 1993 so se pozitivni trendi na trgu dela pokazali šele leta 1999. Osnovni razlog za dotedanji upad zaposlenosti je bilo prestrukturiranje gospodarstva, ki je ob krčenju števila zaposlenih vplivalo na postopno povečevanje produktivnosti. Od leta 1999 se tako število kot stopnja registrirane brezposelnosti znižujeta[10], kljub temu pa se ne znižujejo prilivi v

[10] Število in stopnja se znižujeta predvsem zaradi visokih črtanj iz evidence brezposelnih. Temeljni razlogi za brisanje so: nezglašanje na Zavodu za zaposlovanje, upokojitev, šolanje ali svoja volja. (Ekonomsko ogledalo, UMAR, 2001)

brezposelnost. Že tretje leto se tako povečuje priliv iskalcev prve zaposlitve kot priliv tistih, ki so izgubili delo, neposredni odliv oseb v zaposlitev, pa se zmanjšuje. (Umar, 2002: 24)

Vedno večja težava postaja brezposelnost, ki dobiva naravo strukturne in dolgotrajne brezposelnosti, saj je med brezposelnimi osebami največ dolgoročno brezposelnih, kjer prevladujejo osebe, starejše od štirideset let in so v povprečju slabše izobražene.

Nezanemarljivo proračunsko, zaposlitveno in socialno vprašanje ostaja visoka stopnja sive ekonomije, katere obseg v Sloveniji presega 20 % BDP (Sočan, 2001:30). Zaposlitev »na črno« je eden glavnih vzrokov za to, da je stopnja anketne brezposelnosti skoraj dvakrat nižja od registrirane stopnje brezposelnosti. Slednje kaže na institucijske pomanjkljivosti nadzora nad brezposelnimi osebami, ki so prejemniki socialne pomoči.

Kakovost človeškega dejavnika

Kakovost človeškega dejavnika se danes v največji meri kaže v izobraženosti in usposobljenosti družbe za komuniciranje s pomočjo informacijske tehnologije. Bolj kot postaja svet odprt in znanje razpoložljivo, hkrati pa tudi temelj za uspešen razvoj, bolj morajo posamezniki, podjetja, gospodarstvo in celotna družba svoje znanje izpopolnjevati (Sočan, 1998: 2). Tudi v prihodnosti bo formalno pridobljena izobrazba (od osnovne šole do univerzitetnega študija) nudila več možnosti za pridobitev zaposlitve, vendar bo za družbo, ki se vedno bolj razvija in spreminja, potrebno vseskozi vlagati v povezano krepitev človeškega in poslovnega kapitala (intangibles). To pomeni vlagati v neotipljive oz. nematerialne faktorje, kot je znanje. Ob krepitvi strateškega menedžmenta in poslovnih funkcij podjetij bo potrebno tudi povečevati človeški kapital oz. usposabljati večino zaposlenih in brezposelnih za pridobitve znanj, s čimer bodo usposobljeni za komuniciranje in delo v globalni informacijski družbi znanja (Sočan, 1998: 2). Tega se morajo dobro zavedati tako posamezniki kot vodilni v podjetjih in državi, saj je le na znanju temelječa družba gonilna sila napredka. Tehnološko zahtevnejši procesi dela potrebujejo delovno silo, ki bo dovolj strokovno usposobljena za vodenje tovrstne infrastrukture. Večina slovenskih podjetij tega potenciala nima, saj poleg nizke izobraženosti zaposlenih prevladuje zastarela

infrastruktura. To dokazuje podatek, da dosega le okrog 40 % potenciala gospodarskih družb (Sočan; 2001: 20) približno evropsko raven konkurenčnosti in s tem ohranja stik s sodobnim razvojem.

Po statističnih podatkih je izobrazbena sestava delavno aktivnega prebivalstva v Sloveniji še vedno relativno slaba. Največ zaposlenih ima poklicno ali srednješolsko izobrazbo. Premalo je zaposlenih z visoko stopnjo izobrazbe, kar še posebej velja za gospodarstvo[11]. To je zaskrbljujoč podatek, saj je prav gospodarstvo najbolj podvrženo zunanji konkurenci. Nizka izobrazbena struktura delavstva in zanemarjanje stalnega izobraževanja pomenita neelastičnost za strukturne spremembe, ki jih prinašajo nove tehnologije. Princip učeče se organizacije, kjer ljudje nenehno povečujejo svoje zmožnosti za ustvarjanje rezultatov in se stalno učijo (Senge v Svetlik, 2002: 267), še ni vrednota slovenskih podjetij.

3.2.3 Javne finance

»Javno finančno ravnotežje pomeni danim izdatkom primerno število virov in obratno danim virom primerno število izdatkov (Umar, 2002: 85).«

Slovenija mora biti še posebno pozorna na izpolnjevanje konvergenčnih meril EMU, ki zahtevajo, da letni javnofinančni primanjkljaj ne sme preseči 3 % BDP, javni dolg pa ne 60 % BDP. Od osamosvojitve dalje, v prvi polovici preteklega desetletja, je Slovenija vodila politiko uravnoteženih javnih financ in do leta 1996 beležila proračunski suficit (presežek).[12] Po letu 1997 se je javnofinančno ravnovesje porušilo in primanjkljaj se tako giblje na letni ravni približno - 1 % BDP. (glej tabelo 3.2)

Vzdrževanje ravnotežja javnih financ v Sloveniji je vedno težje. Na strani odhodkov predstavljajo največje obremenitve fiskalne politike: plače javnega sektorja, izdatki za pokojninsko in invalidsko zavarovanje in neposredni socialni transferiji. Reforma pokojninskega sistema je bila sicer že izvedena, vendar v srednjeročnem obdobju ne bo bistveno razbremenila javnofinančne blagajne. Tudi pritisk za povečanje plač in neracionalna zaposlovalna politika v javnem

[11] V industriji ima visoko izobrazbo še vedno manj kot 5% zaposlenih, enako velja za gradbeništvo, gostinstvo, promet ter trgovino. Izobrazbena sestava je boljša pri zaposlenih v izobraževanju, javni upravi ter finančnem posredništvu, kjer je delež zaposlenih z visoko izobrazbo 20% (Umar, 2002; 147)

sektorju sta v sedanjem obdobju povzročila visoke proračunske izdatke. Najbolj pereč razvojni problem pa je stagnacija izdatkov, namenjenih razvojnim naložbam, kjer so z izjemo gradnje avtocest, izdatki za investicije v stalnem upadu (Umar, 1998: 127). Politika slovenske vlade ne razvija vizije, ki bi spodbujala skladni razvoj celovite infrastrukture, saj pretežno potencira izgradnjo segmentov materialne infrastrukture – avtoceste. Kljub visokim lastnim izdatkom in hitremu zadolževanju so v gradnjo materialne infrastrukture vloženi samo lastni viri brez ustreznega vključevanja tujih neposrednih naložb. Nadaljevanje take politike finančno in razvojno ogroža našo državo.

TABELA 3.2: Prikaz javnofinančnih prihodkov in odhodkov, izraženih v deležu BDP

leto	1997	1998	1999	2000	2001
javnofinančni prihodki	42	43	43,6	42,8	43,4
javnofinančni odhodki	43,2	43,8	44,2	44,2	44,8
primanjkljaj	- 1,2	- 1,8	- 0,6	- 1,4	-1,4

Vir: Poročilo o razvoju, Umar, 2002

3.2.4 Socialno varstvo

»Sistem socialne varnosti močno zaznamuje socialni razvoj, ki je izjemno pomemben element socialne varnosti.« (Umar, 2002: 57). Slovenija je v obdobju tranzicije ohranila visoko raven socialne varnosti, ki je po strukturi in obsegu BDP primerljiva s povprečjem držav članic EU[13]. Ker pa so plače še vedno glavni vir financiranja visoke ravni socialne varnosti, je ob doseženi produktivnosti sedanji sistem obremenjujoč oz. neprilagojen sposobnosti gospodarstva. To še posebej velja za izdatke zdravstvenega, pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki so se v sedanjem desetletnem obdobju stalno in brezmejno povečevali.

Glavni razlogi za povečevanje odhodkov za pokojnine so bili v tem, da so se pokojnine indeksirale na povprečne plače, ki so se realno povečevale, in da je

[12] Z izjemo leta 1994, ko se je pojavil minimalni deficit – 0,2 % BDP.

[13] Leta 1999 so izdatki za socialno varnost v Sloveniji znašali 26,5 % BDP, v Evropski uniji pa v povprečju 27,7 % BDP. Največ sredstev je namenjenih prejemkom in programom za starejše (43,3 %), na drugem mestu so izdatki za primere bolezni in zdravstveno varstvo (30,7 %), na tretjem so programi in prejemki za invalide (8,8 %) in na koncu še sredstva, namenjena socialni varnosti otrok in družine (8,7 %). (Ekonomsko ogledalo, 2002: 7)

država problem brezposelnosti reševala z dovoljevanjem predčasnega upokojevanja. Na strani prihodkov pa so bili razlogi za zmanjševanje znižanje prispevnih stopenj za socialno varnost, širitev javnega sektorja in negativne rasti v privatnem sektorju, posebej v industriji in v dopuščanju izjem določenim podjetjem pri obveznem plačevanju prispevkov. (Umar, 1998: 136)

Vsi našteti dejavniki so porušili razmerje med tistimi, ki so prispevali, in upravičenci pokojninskega sistema. Leta 2000 je stopil v veljavo novi zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki je prinesel vrsto korenitih sprememb. Med drugimi tudi zaostrene pogoje za upokojevanje. Uvedeni so bili novi viri zagotavljanja dohodkov za starost, in sicer možnost dodatnega obveznega in prostovoljnega pokojninskega zavarovanja. Vendar v kratkoročnem obdobju ni pričakovati zmanjšane obremenitve pokojninskega sistema, saj se novi zakon uvaja postopoma in skozi daljše obdobje (do leta 2014). Tudi demografska gibanja prispevajo k vedno večji obremenitvi pokojninskega sistema. Nizka rodnost, višanje števila upokojencev glede na delovno aktivno prebivalstvo, vedno daljša življenjska doba so razlogi, ki bodo v prihodnosti povzročali še več težav in zahtevali nove rešitve.
V sistemu zdravstvenega zavarovanja je v preteklem obdobju prišlo do velikega povečanja obsega in deleža plačil posameznikov za sicer obvezni del programa zdravstvenih storitev. Zaradi nekaterih odločitev o načinu in višini plačil zaposlenim se je močno povišal obseg potrebnih javnofinančnih sredstev. Istočasno pa se ni moglo povečati zajemanje sredstev izplačanih prispevkov.
Močno se je povečala tudi vključenost v dopolnilno zdravstveno zavarovanje. Druge oblike zdravstvenih zavarovanj pa se še niso razvile. (Umar; 2002)

3.3 SINTEZA STANJA NA PODROČJU EKONOMSKO-SOCIALNIH POLITIK

Po kratkem pregledu pomembnejših ekonomsko-socialnih politik se nam zastavlja pomembno vprašanje, kako prispevati k temu, da bi bilo njihovo prilagajanje globalnemu makroekonomskemu okolju uspešno in čim bolj povezano z nadpovprečnim razvojem gospodarstva in družbe, kar bi Sloveniji omogočilo čimprejšnje doseganje povprečne razvitosti EU. Pred tem pa je potrebno obravnavati nekaj dejstev, ki tak proces zavirajo.

Slovenija spada med družbe z relativno visokimi plačami glede na doseženo produktivnost, visokim socialnim standardom in zelo drago državo (Sočan, 1997: 1). Ustvarjena dodana vrednost na zaposlenega, iz katere se črpajo plače, neposredni davki, vložki za razvoj podjetij, prispevki za ugodnosti zaposlenih, (Kos, 1998: 223) pa je odločno prenizka. Ena negativnejših posledic je razvojno zaostajanje, saj so vlaganja v razvoj podjetij in gospodarstva, kar bi omogočilo konkuriranje z razvitim svetom, premajhna.

Na žalost je dosedanja plačna politika ves čas dovoljevala, da so plače rastle hitreje od dodane vrednosti. Razvojna zmogljivost gospodarstva pa je že tako izčrpana, da se po stopnji konkurenčnosti ne moremo primerjati z razvitimi državami, v katere naj bi se Slovenija postopoma vključevala. Podjetja nimajo dovolj naložbenih sredstev za razvoj in uvajanje sodobnih tehnologij, ki bi prispevale k naraščanju dodane vrednosti na zaposlenega. Dokaj pesimistično realnost prikazuje tudi dejstvo, da je v določenih gospodarskih panogah razmerje med ustvarjeno dodano vrednostjo in stroški dela preseglo kritično mejo. Obstajajo namreč panoge[14], ki ustvarjajo izgubo že samo s plačami oz. izplačajo za plače več, kot ustvarijo z delom (Kos, 1998: 224). Kakšni usodi so prepuščeni zaposleni v podjetjih, ki se pri življenju držijo predvsem z zadolževanjem, katerega obresti že presegajo 20- do 30-kratno višino posojila (Kos, 1998: 224), ni težko ugibati.

Zaradi nekaterih panog v »kritičnem stanju« lahko pričakujemo, da bo brezposelnost, ki v Sloveniji ni nizka, v naslednjih letih še narastla. Nekatera podjetja, predvsem v industriji, so podobna na obroke umirajočemu organizmu, ki ga pri življenju držijo »grobarji« industrije oz. banke, ki podjetja financirajo z oderuškimi obrestnimi posojili (Kos, 1998: 227).

Tudi vlada prepogosto prakticira brezuspešno gašenje malih požarov (Kos, 1998: 227), s čimer si na kratek rok kupuje socialni mir. Sistem državnih subvencij neuspešnim programom v gospodarstvu je le del širšega paketa vseh vlaganj v preteklost, ki z okrog 14 % BDP (Sočan, 2001: 28) ogrožajo vsa prizadevanja za naložbe v razvojne spremembe. Vlaganja v prihodnost so zanemarjena, saj gre

[14] To so predvsem panoge v industriji z delovno intenzivno proizvodnjo in z izdelki nizke razvojne zahtevnosti.

na primer v prenovo industrije, ki Sloveniji še vedno zagotavlja okrog 80 % vsega izvoza, le 20 %-ni delež skupnih naložb (Sočan, 2001: 39). Nadaljevanje takšnih teženj bo v bližnji prihodnosti privedlo do propadanja velike večine podjetij, najprej v industriji. Temu bo sledila dolgotrajna brezposelnost, saj je brez gradnje novih proizvodnih zmogljivosti težko pričakovati, da bodo brezposelni ljudje imeli možnosti za novo zaposlitev.

V tem času velja Slovenija po kriterijih maastrichtske pogodbe za javnofinančno zdravo ekonomijo (Umar, 2000a: 89), vendar je vpliv javnih financ[15] na razvojne zmogljivosti Slovenije vse prej kot zdrav. »Slovenija si ne bi smela privoščiti proračunskega deficita, ne glede na ohlapnejše norme EU, in to zaradi previsokega deleža proračuna in javne porabe v BDP glede na njun prispevek k uspešnemu razvoju Slovenije« (Sočan, 2001: 22). Poleg visokega deleža javnih financ predstavlja velik problem tudi sama *struktura* javnofinančnih prihodkov in odhodkov. Večina denarja se porabi za tekoče izdatke in premalo za razvojne investicije. Izdatki za pokojninsko in invalidsko zavarovanje so že tako visoki, da pokojninski sklad posluje z deficitom, ki ga v največji meri pokrivajo transferiji iz državnega proračuna. Samo pokojninska reforma teh težav ne bo rešila. Tudi primanjkljaj v zdravstveni blagajni je kljub povečani prispevni stopnji za obvezno zdravstveno zavarovanje iz leta v leto višji. Poleg tega na javnofinančne odhodke v veliki meri pritiska tudi stalno naraščanje izdatkov za plače javnega sektorja. Naraščujoči tekoči izdatki in stagnirajoči izdatki države za investicije dokazujejo pomanjkanje razvojne narave javne porabe (Umar, 1998: 127).

Rešitev za Slovenijo je povečanje produktivnosti in učinkovitosti gospodarstva ter javnega sektorja. Z bistveno večjim obvladovanjem tehnološko in inovacijsko zahtevnejših programov se bo povečala dodana vrednost, kar zagotavlja konkurenčnost gospodarstva in prispeva k razvoju celotne družbe (Sočan, 1997: 2). Potrebno bi bilo zasnovati in uresničevati tako razvojno vizijo, ki bi bila usmerjena v izgradnjo ugodnega okolja za gospodarsko in družbeno prenovo Slovenije. »Katerokoli od nadpovprečno uspešnih držav ali regij podrobneje

[15] Po institucionalni reformi je prišlo leta 1991 do vzpostavitve treh temeljnih institucij javnega financiranja na državni ravni. To so: državni proračun in dva obvezna zavoda socialnega zavarovanja – Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije in Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, ki se financirata neodvisno.

pogledamo podrobneje, vidimo, da imajo vse svojo dolgoročno vizijo, kaj hočejo narediti s svojim gospodarstvom in svojo družbo, ter izdelano strategijo uresničevanja te vizije, ki daleč presega mandatno obdobje ene vlade.« (Sočan, 1997: 3)

Na splošno velja, da brez osnovnega soglasja med vlado, podjetji in zaposlenimi o splošnih gospodarskih in socialnih smernicah ni velike možnosti za uspeh (Jaklič, 1994: 147). Vendar bo samo osnovno soglasje med socialnimi partnerji premalo za preobrazbo Slovenije v visoko razvito družbo. Potrebno bo razviti razvojno soglasje.

Zakaj naj bi se socialno partnerstvo v Sloveniji zadovoljilo le z osnovnim soglasjem? To bi pomenilo zgledovanje po t. i. državah blaginje, kjer »antagonistični socialni pakt« (Sočan, 1997: 5) ogroža vsakršne razvojne možnosti. Bolje bi bilo posnemati sistem tistih najnaprednejših družb, kjer socialni partnerji delujejo kot zavezniki. S skupnimi napori si prizadevajo podpreti in doseči razvojne cilje. V teh družbah so interesi vseh socialnih partnerjev poenotijo na skupnem imenovalcu, »ki se imenuje trajno razvijanje človeških, tehnoloških, inovacijskih potencialov in znanja vseh vrst, kar povečuje zaposljivost, dodano vrednost in konkurenčnost gospodarstva take države.« (Sočan, 1997: 5)

4. OKOLJE ZA RAZVOJNO PRENOVO SLOVENIJE IN VLOGA SOCIALNEGA PARTNERSTVA

4.1 Pozitivni in negativni vplivi približevanja Slovenije družbenim in ekonomskim razmerjem večine držav članic EU

Razvojni zaostanek, ki zavira revitalizacijo gospodarstva in družbe, se v Sloveniji odraža predvsem v naslednjih pomanjkljivostih: odsotnost proaktivne razvojne in gospodarske politike, zaostajanje pri izgradnji sodobne informacijske, intelektualne in institucialne infrastrukture, nazadovoljivo usposabljanje človeških virov, napovezanost med univerzo, inštituti in gospodarstvom, prevelik obseg sive ekonomije, tretjina podjetij v brezizhodnem položaju, itd. (Sočan, 2001: 14). Rešitev zgoraj naštetih težav je v nadgradnji sedanje "razvojne politike" (Sočan, 2001: 15) z ustreznimi ukrepi, ki bi rešili del gospodarstva iz kriznega položaja oz. bi prispevali k ustvarjanju razvojnega okolja za neprekinjeni razvoj celotnega gospodarstva in družbe. Razvojna prenova gospodarstva je osnova za dohitevanje držav Zahodne Evrope, kjer sta industrijska in demokratična revolucija vzpostavili sodobno strukturirano in pluralistično družbo, ki omogoča njeno usklajeno delovanje brez bistvenih konfliktov in hitro napredovanje materialne kulture (Kos, 1998: 210).

Za vse države v prehodu, med katere spada tudi Slovenija, predstavlja prilagajanje sistemskega in makroekonomskega okolja državam Zahodne Evrope pomemno in neizogibno fazo v razvoju. Oblikovanje "evropske identitete Slovenije" (Kos, 1998: 210) je pri vključevanju v evropske integracije in globalno gospodarstvo eden izmed osnovnih pogojev za uspešen gospodarski in socialni razvoj naše države. Vendar so v sedanjem gospodarkem sistemu EU prisotne določene negativne značilnosti, katerih vpliv bi lahko predstavljal resne ovire slovenskemu razvoju in iskanju svojega prostora med visoko razvitimi družbami.

Če hoče Slovenija v bližnji prihodnosti doseči dinamičen razvoj svojega gospodarstva in družbe, ni potrebno, da bi v naše okolje nekritično prenašali in razvijali prav vse značilnosti, ki prevladujejo v družbenih in ekonomskih razmerjih večine držav članic EU. Posebno nevarni sta dve preživeli lastnosti, ki sta splošni značilnosti za večino držav članic:

- EU bistveno več vlaga v "*preteklost*" (socialne podpore brezposelnim prevladujejo pred krepitvijo njihovega usposabljanja za ponovno zaposlovanje, subvencioniranje preživelim programom, itd.) kot v "*prihodnost*" (vlaganja v znanje, krepitev človeškega in poslovnega kapitala, kar povečuje konkurenčnost, razvoj in nova delovna mesta).[16] Na žalost je v Sloveniji[17] razmerje vlaganj v preteklost še bolj kritično kot v državah EU. (Sočan, 1997: 5)

- V odnosih med socialnimi partnerji v državah EU prevladuje antagonističen, statičen socialni pakt, ki temelji na nasprotjih med temi nosilci interesov. Tako zasnovana razmerja hromijo razvojno moč teh družb. (Sočan, 1997: 5)

Sloveniji ni potrebno posnemati vseh vzorcev, ki prihajajo iz večine držav članic EU. To velja predvsem za odnose med socialnimi partnerji, ki v večini evropskih držav temeljijo na t. i. konceptu "države blaginje" (Sočan, 2001: 25). Razvoj tega modela je rezultat zgodovine in dolgoletne tradicije, ki sta se pri nas odvijali na drugačnih temeljih. Zavedati pa se je potrebno, da je dolgoročni razvoj v teh državah vse bolj otežen. Težava je v tem, da odnosi med socialnimi partnerji "držav blaginje" kljub zadovoljivi ravni partnerskega sodelovanja temeljijo na nasprotujočih si interesih, kjer se vsakdo od partnerjev pogaja predvsem za svoje lastne koristi. Težko vidijo dolgoročne skupne cilje kot celoto, ki bi koristila tako posameznemu socialnemu partnerju kot vsem skupaj. Ob takih izhodiščih je razvojni dogovor, ki bi zmanjševal nasprotja med interesi socialnih partnerjev in bi bistveno več naporov usmeril v strategijo povečevanja konkurenčnosti in trajno razvijanje sodobnih potencialov razvoja[18], šibak in težko dosegljiv.
Za "državo blaginje" je značilno, da je prevzela odgovornost za javni sektor, javne dolgove in socialo ob vse širšem deležu proračuna in javne porabe, odgovornost za konkurenčnost pa je prepustila podjetjem (Sočan, 1999: 19). Država si prizadeva predvsem za pobiranje čim višjih davkov za vzdrževanje blaginje, kapital si prizadeva dosegati čim višje profite ali pa izvažati delovna mesta, delo si prizadeva dosegati čim višje plače zaposlenih, medtem ko je vloga civilne

[16] Povprečna vlaganja v prihodnost v EU so v višini 8 % BDP, v preteklost nad 10 %BDP (Sočan, 1997)
[17] Povprečna vlaganja v prihodnost v Sloveniji so v višini 8,5 % BDP, v preteklost okrog 14 % BDP (Sočan, 2001: 28)
[18] Sodobni potenciali razvoja so : človeški, tehnološki in inovacijski potenciali.

družbe pogosto manj učinkovita zaradi strankarske pripadnosti (Sočan, 2001: 25). Vsi našteti dejavniki pa delujejo zaviralno na razvoj družbe v smeri trajnega razvijanja človeških, tehnoloških in inovacijskih zmogljivosti. Tak koncept socialnega partnerstva, ki prevladuje v EU, je za družbo, ki se razvija v smeri sodobnega tehnološkega napredka, zastarel in razvojno zaviralen.

"Rešitev razvite EU iz razvojne ogroženosti je predvsem v nadgraditvi sedanjega antagonističnega *"socialnega pakta"* v t. i. *"razvojni sporazum"*, v katerem bodo države EU izdatke za socialo neprimerno bolj povezale z usposabljanjem prebivalstva – zaposlenih in brezposelnih ter jih usposabljala za dejavnosti v okviru sedanje tehnološke revolucije. Zmanjševati bo treba tudi subvencije preživelim programom, povečevati učinkovitost javne uprave in celotnega javnega sektorja." (Sočan, 1999: 6)

Za socialno partnerstvo v Sloveniji bi bilo zgledovanje po prevladujočem konceptu držav blaginje manj primerno. Pomenilo bi *razvojni zaostanek*, medtem ko bi preskok k modelu družb konsenza prinesel *razvojno prehitevanje*, ki bi omogočilo vključitev naše države med razvojno prodorne družbe (glej shemo št. 4.2). Zato je "veliko koristneje preučevati tista srednje- in severnoevropska gospodarstva, ki se danes približujejo višji in trdnejši stopnji *razvojnega dogovora* med socialnimi partnerji."(Sočan, 1999: 5) Med države, za katere je značilna visoka stopnja družbenega soglasja in jih imenujemo družbe konsenza, spadajo: Irska, Nizozemska, Švedska, Finska, Avstrija in Danska.[19]
Razvojna moč držav konsenza temelji na visoki skladnosti ciljev in interesov socialnih partnerjev. Povezovalno vlogo imajo predvsem njihove vlade. Država si prizadeva za vzpostavitev čim bolj učinkovitega razvojnega okolja in trajno usposabljanje razvojnih potencialov. Gospodarstvo, ki je dobro organizirano, si prizadeva za ohranjanje konkurenčnosti s kontinuiranim procesom tehnološko-inovacijske prenove in usposabljanjem svojih kolektivov od managerjev do delavcev. Temeljna skrb sindikatov, vse bolj v sodelovanju z državo in gospodarstvom, je zaposljivost in delovna usposobljenost aktivnega prebivalstva.

[19] Klasifikacija držav po obliki in vsebini konsenza med socialnimi partnerji na: države blaginje (Nemčija, Velika Britanija, Francija, Belgija), države konsenza (Irska, Švedska, Nizozemska, Finska, Belg. regija Flandrija), južnoevropske države (Italija, Španija, Portugalska, Grčija), države prehoda (med njimi je Slovenija in druge pridružene članice) - klasifikacija iz Predavanj: Evropske integracije, šolsko leto 2000/2001.

V socialno partnerstvo je vključena tudi širša civilna družba, ki v sodelovanju z drugimi partnerji skrbi za krepitev razvojne in kulturne identitete družbe. (Sočan, 2001: 25)

Princip tesnega sodelovanja in skupnega aktivnega delovanja socialnih partnerjev za krepitev človeških, tehnoloških in vseh drugih razvojnih zmogljivosti se v severnoevropskih državah, ki sledijo temu modelu, visoko obrestuje. Notranji konsenz teh družb omogoča njihovo nadpovprečno uspešno razvijanje, kar ločuje države konsenza od drugih držav v EU. Merila različnih indikatorjev (glej IMD, World Competitiveness Yearbook, 2001) postavljajo države konsenza na sam vrh med državami EU po vseh kriterijih uspešnosti, kot so: dobra vladna ekonomska politika, kvalitetna javna uprava, visoka stopnja vpeljav nove informacijske tehnologije, nadpovprečno visoka vlaganja v raziskave in razvoj, kakovostni izobraževalni sistem in stalno usposabljanje zaposlenih, najnižja stopnja sive ekonomije, nižja brezposelnost glede na povprečje EU, višja dodana vrednost ...

Shema 4.2: Učinki različnih oblik socialnega partnerstva na razvoj Slovenije

4.2 Vzvodi za prehod Slovenije v razvojno dinamično gospodarstvo in razvito družbo

Da bi si lahko Slovenija zagotovila nadpovprečno uspešen razvoj v sosedstvu severnozahodnih visoko razvitih držav – držav konsenza, je potrebno izoblikovati scenarij razvoja, ki bo odgovoril na vprašanje, kakšni naj bodo *vizija*, *strateški cilji in razvojni vzvodi* Slovenije, na katerih bo naša družba gradila razvojni konsenz socialnih partnerjev. (Sočan, 2001: 19)

4.2.1 Vizija razvoja

Zdrava ekonomsko-socialna politika je sad sposobnosti strateškega in dolgoročnega načrtovanja, ki ga vse uspešnejše države izoblikujejo v t. i. vizijah razvoja. Zelo pomembna lastnost vizije je ta, da njeni cilji temeljijo na realnih možnostih za njihovo uresničevanje. Drugi pomemben element je vsesplošni politični konsenz o ureničevanju sprejete vizije, ki ni omejen na mandat ene vlade, ampak je vizija sprejeta kot dolgoročni projekt. "Države z jasno vizijo razvoja in razdelanimi vzvodi, kako postavljene strateške cilje doseči, imajo veliko prednost že v tem, da večino sredstev pravočasno usmerjajo za razvoj pravih projektov in da le-te tudi pravilno izvajajo." (Sočan, 2001a: 16)

Cilji vizij, ki načrtujejo korenito razvojno prenovo gospodarstva in družbe, so dosegljivi le s pomočjo razvojnega konsenza socialnih partnerjev ob tesnem sodelovanju širše civilne družbe. Konsenz je pomemben zato, ker so medsebojni partnerski odnosi, ki temeljijo na skupni sinergiji delovanja, najpomembnejša podpora ureničevanju razvojnih ciljev vizije, za katero se vsi socialni partnerji strinjajo, da bo lažje dosegljiva s skupnim in večjim razvojnim noporom. Poleg tega pa pri vsakem od njih prevladuje zavest, da bodo z uresničevanjem postavljenih ciljev izboljšali tako položaj posameznega partnerja kot tudi celotne družbe.

V Sloveniji in drugih evropskih državah v prehodu razumemo *strategijo približevanja EU* kot osnovno vizijo razvoja in preobrazbe države, gospodarstva ter družbe. Prepričanje, ki pripisuje tej strategiji prevelik razvojni pomen, je močno ukoreninjeno tako v državni upravi kot v velikem delu gospodarstva in institucij civilne družbe. (Sočan, 1999: 6)

Ob taki predpostavki se kar samo ponuja vprašanje, ali je vizija, katere primarni cilji so prilagajanje sistemskim in makroekonomskim merilom ter merilom notranjega trga EU, dovolj za propulzivnejšo rast in razvoj slovenskega gospodarstva in družbe ali pa je potrebno sedanjo "vizijo razvoja" še dodatno nadgraditi. Odgovor na to vprašanje prinaša nadaljnja analiza, ki opisuje sedanji razvojni koncept in (ne)ugodnosti, ki jih ta prinaša.

4.2.2 Vzvodi razvojne politike

Koncept upravljanja družbe in vodenja gospodarstva, ki prevladuje v Sloveniji, temelji predvsem na *sistemskih vzvodih*[20] *razvoja*. To pomeni, da je večina razvojnih naporov usmerjena v prilagajanje sistemskim[21] in makroekonomskim[22] normam Evropske unije (Sočan v Kos, 1998: 14). Ustvarjanje sistemsko stabilnega okolja, ki bo primerljivo z državami EU, predstavlja za Slovenijo pomemben in nujen projekt. Napaka dosedanjega vodenja vladne politike je, da večino vložene energije usmerja izključno v prilagajanje temu okolju. "Če bosta slovenska vlada in parlament v prihodnjem srednjeročnem obdobju prilagodila le sistemske, makroekonomske in tržne norme EU, bosta s tem v prvi vrsti zagotovila pravno varnost trgovini in naložbam podjetij iz EU – in ne dosti več kot to" (Sočan, 2001: 15). Strategija, ki je usmerjena zgolj v krepitev sistemskih vzvodov razvoja, predstavlja premalo ambiciozen projekt za državo, ki bi lahko stremela k doseganju nadpovprečnega in trajnostnega razvoja svojega gospodarstva ter družbe.

Za kakovostnejši razvoj in postopno vključevanje med razvojno prodorne družbe bo potrebno sedanje sistemske vzvode razvoja dopolniti z ustreznimi *strateškimi vzvodi* (Sočan, 1999:7). To bi morali soglasno podpreti vsi socialni partnerji.

Strateški vzvodi zajemajo trajna vlaganja v krepitev: *človeškega kapitala, poslovnih funkcij podjetij, tehnološko-inovacijskega potenciala, zagotavljanje trajnih in visokih naložb v sodobno infrastrukturo in prenovo gospodarstva* (Sočan v Kos, 1998: 14). Posebno pri revitalizaciji podjetij bi morale bistveno več kakor do sedaj igrati vlogo neposredne tuje naložbe, s pomočjo katerih bi pripomogli k hitrejši strukturni prenovi našega gospodarstva. Treba pa se je zavedati, da so lahko neposredne tuje naložbe le dodatna pomoč lastnim razvojnim naporom, ki jih mora vsaka država strateško usmerjati v smeri razvojnih rešitev. To pomeni počasnejšo rast proračuna, javne porabe, plač, pokojnin in zadolževanja ter

[20] Tudi na področju sistemskega prilagajanja ostajajo nekateri resni problemi predolgo nerešeni. To so predvsem plačilna nedisciplina, prevelik delež državne lastnine, itd. (Sočan, 2001: 15)
[21] To pomeni prilagajanje političnega sistema, pravnega sistema, gospodarskega sistema, človekovih pravic...
[22] Prilagajanje makroekonomskega okolja zajema predvsem maastrichtske kriterije, ki so pogoj za vključevanje v notranji trg EU in članstvo v Evropski monetarni uniji.

hitrejšo rast varčevanja in naložb v razvojne potenciale. Rast in razvoj gospodarstva sta v največji meri odvisna prav od krepitve naštetih razvojnih zmogljivosti. Zato je najučinkovitejša pot pri uresničevanju te naloge doseganje visoke stopnje razvojnega konsenza med socialnimi partnerji, saj gre pri tem projektu za zahtevne reforme, ki promovirajo celovito prenovo gospodarstva in družbe ter trajno krepitev razvojnih zmogljivosti.

V shemi 4.3 sta prikazana dva različna razvojna scenarija in njuni pozitivni oz. negativni učinki ob predpostavki nadaljnjega delovanja:

- *Sedanja usmerjenost* politike slovenske vlade in parlamenta, ki je osredotočena izključno na prilagajanje sistemskih vzvodov, kar politični manegement in javnost razumeta kot osnovno vizjo razvoja Slovenije. "V takih razmerah je gospodarska rast Slovenije izrazito odvisna od konjukture v EU, saj sedanjih relativno visokih plač in socialnih transferjev ter predrage države in potrošniško usmerjene družbe ni mogoče prilagoditi prenizki ustvarjeni vrednosti.« (glej Sočan v Kos, 1998: 14)

- *Scenarij nove razvojne politike ob tesnem sodelovanju socialnih partnerjev*, ki bi pripomogel k rešitvi sedanjih razvojnih težav, temelji na skladnosti sistemskih in strateških vzvodov razvoja. Uresničevanje tega scenarija pomeni, skupaj z razvojnim soglasjem socialnih partnerjev, ustvarjanje kakovostnejšega, konkurenčnega, razvojno prodornega okolja z ugodnimi posledicami, kot so: ohranjanje delovnih mest, ustvarjanje novih delovnih mest, višja dodana vrednost, gospodarska rast, itd.

Shema 4.3: Primerjava prevladujočega razvojnega scenarija in scenarija nove razvojne politike

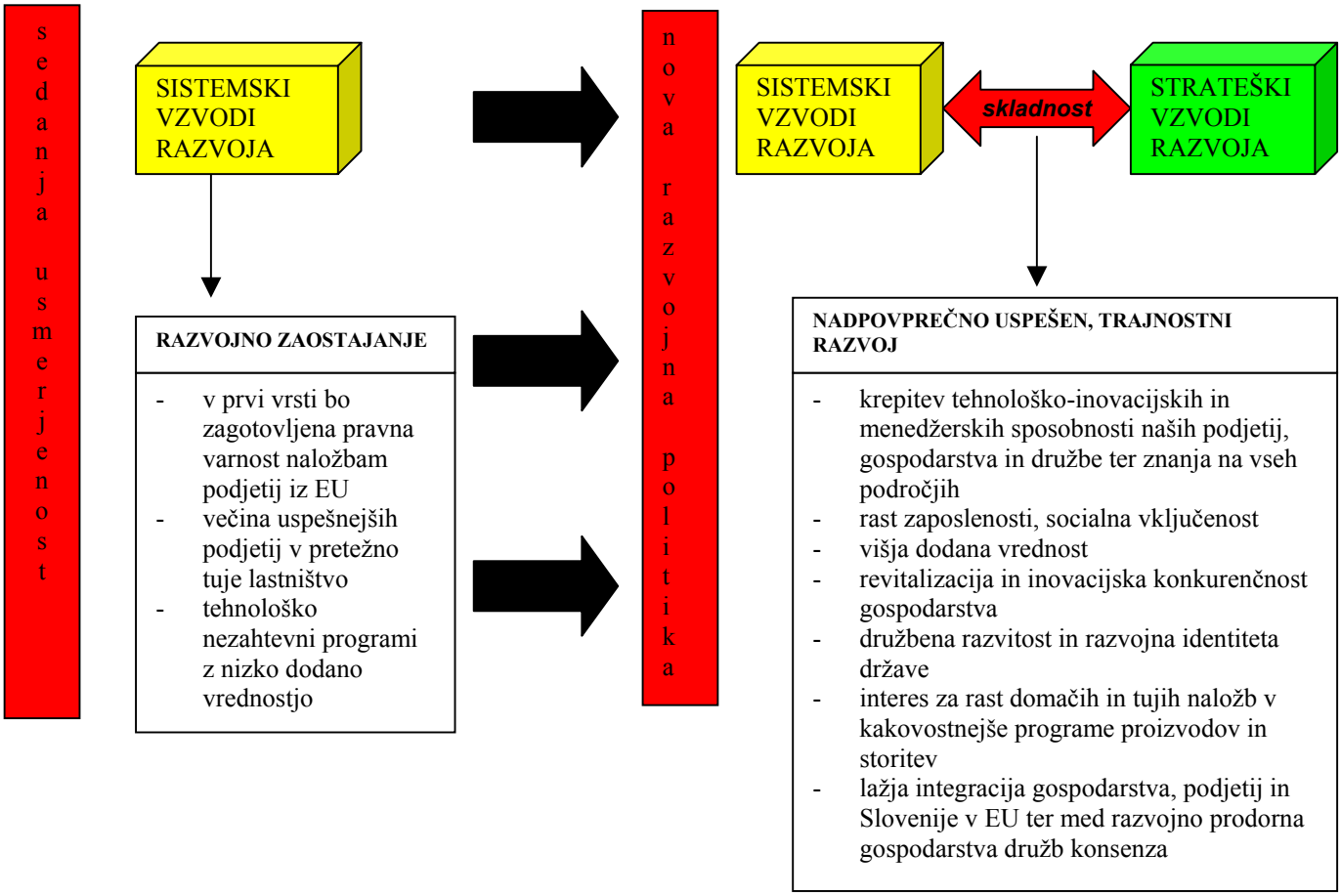

Vir: Prirejeno po Sočan (Sočan v Kos, 1998: 13; Sočan 2001: 18; Sočan 1999: 19–25)

S sheme 4.3 je razvidno, da je za razvojno prenovo Slovenije potrebno zasnovati takšno razvojno politiko upravljanja družbe in vodenja gospodarstva, ki bo temeljila na visoki stopnji skladnosti med *sistemskimi* in *strateškimi* vzvodi razvoja.

Sinergija sistemskih in strateških razvojnih vzvodov temelji na povezavi štirih temeljnih razvojnih faz (Sočan, 1999: 7), ki so med seboj zelo močno povezane. To so:

1. *Prilagajanje sistema*

V prilagajanje sistema so zajeta vsa področja prilagajanj, ki ustrezajo normam EU, med katere spada tudi makroekonomski okvir gospodarjenja (gospodarska stabilnost, cena in razpoložljivost kapitala, notranja in zunanja zadolženost države, usklajenost med uvozom in izvozom ter stabilnost valute).

2. *Prilagajanje pravnih norm in tehničnih standardov*

Pri tem gre za pripravo slovenskega gospodarstva na konkurenčno okolje na trgih EU in globalnem okolju. Hkrati to pomeni zaščito pred nelojalno konkurenco iz tujine ter preprečevanje uvoza nekakovostnih in nestandariziranih izdelkov v našo državo.

3. *Strategija razvoja Slovenije – vključitev med gospodarstva z nadpovprečno rastjo in uspešnim razvojem*

Ta faza je nadgradnja prvih dveh, s katerima se ustvarja ustrezno okolje za nastanek sodobne države in gospodarstva. Kakovostnejši razvoj pa se doseže z uresničevanjem naslednjih strateških ciljev:

- izgradnjo celovite materialne, intelektualne in informacijske infrastrukture,
- tehnološko, kadrovsko in inovacijsko prenovo večine gospodarstva,
- pospešeno krepitvijo človeškega kapitala z vsemi vrstami znanja in zagotavljanjem socialne kohezije,
- zagotovitvijo kapitala za razvijanje zahtevnejših delovnih mest.

4. *Bistvena in ključna faza za sistemske in strateške vzvode razvoja je razvojno soglasje med socialnimi partnerji*

Razvojno soglasje omogoča prilagajanje vseh zahtevanih meril (sistemskih, makroekonomskih, tržnih) tistim, ki jih od nas zahteva vključevanje v EU. Poleg tega pa zagotavlja zmanjšanje tekoče javne in osebne porabe, povečanje varčevanja, in kar je najpomembnejše, vzpodbujanje tujih in domačih neposrednih naložb v sodobno infrastrukturo in tehnološko prenovo podjetij. Na teh dveh strateških področjih, ki sta ključni za uspešen razvoj, je bilo do sedaj v Sloveniji storjeno najmanj.

(glej Sočan, 1999: 7-8; Sočan v Kos, 1998: 16-17; Sočan, 2001: 20-21)

4.2.3 Razvojni dogovor med socialnimi partnerji - temeljni vzvod razvojne politike v Sloveniji

Če bo oblast v Sloveniji prevzela temeljno pobudo in pričela razvijati sodobni razvojni koncept (prikazan v shemi 4.3), ki temelji na skladnem razvoju *sistemskih* in *strateških* vzvodov, bo to pomenilo prelomnico v gospodarskem in družbenem razvoju Slovenije. Za uresničevanje takega koncepta bo morala slovenska vlada k sodelovanju privabiti vse socialne partnerje in se z njimi dogovoriti o večjem,

skupnem razvojnem naporu. Medsebojno delovanje bo moralo temeljiti na zaupanju, spoštovanju in preglednosti ciljev.

Konsenz glede sistemskih vzvodov razvoja je lažje dosegljiv, saj je vključevanje v EU splošno sprejet cilj, ki ga podpira tudi večina javnega mnenja. Teže dosegljive in manj priljubljene so strateške spremembe v gospodarstvu in družbi, ker se z njimi spreminja obstoječa struktura moči, ustvarjajo se novi lobiji vpliva in pogosto vodilnim političnim strukturam zmanjšujejo politične točke priljubljenosti. Zato je širok in trden konsenz o temeljnih spremembah mogoče doseči le takrat, ko je vsem socialnim partnerjem jasno, da jim doseganje strateških ciljev v okviru nove vizije prinaša koristi in boljše življenje. (Sočan, 2001a: 14)

Spodnja slika prikazuje ključne povezave, ki jih je potrebno razviti za uspešno vključevanje Slovenije v EU in med razvojno prodorna gospodarstva globalne informacijske družbe. *Vlada* mora v sodelovanju z *vrhunsko stroko* izoblikovati dolgoročno razvojno vizijo, ki bo vsebovala jasno opredeljene cilje in strategijo, kako pripeljati Slovenijo do tehnološkega, gospodarskega in družbenega razvoja. Nosilec strategije za uresničevanje sprejete vizije je *vlada* v sodelovanju s *socialnimi partnerji,* vključno s *civilno družbo.* Bolj kot je družba urejena, bolj so institucije civilne družbe obravnavane kot socialni partner, ki daje višjo vsebinsko in kulturno raven temu sožitju – partnerstvu. Skupno dosežejo razvojno soglasje o večjem razvojnem naporu vsakega izmed partnerjev za korenito razvojno preobrazbo. Pri tem je pomembno to, da se vsi partnerji zavedajo, da bo uresničevanje razvojnih ciljev prineslo pozitivne rezultate vsakemu od njih in celotni družbi.

Vizija, ki jo potrebuje naša država, mora upoštevati dejstvo, da je v sedanjem času, polnem izzivov, ki jih prinaša informacijska tehnologija, za razvojni napredek družb potrebno okrepljeno vlaganje v razvojne dejavnike, kot so človeški, tehnološki, inovacijski in naložbeni potenciali. Zato bo morala razvojna strategija poleg sistemskih vsebovati tudi strateške vzvode razvoja, ki bodo med seboj skladno povezani. Tak koncept bo omogočil sodobno razvijanje Slovenije, njeno vključitev v EU in globalno informacijsko družbo ter nenazadnje prepoznavnost in utrjeno nacionalno identiteto.

Shema 4.4: Razvojni konsenz v Sloveniji

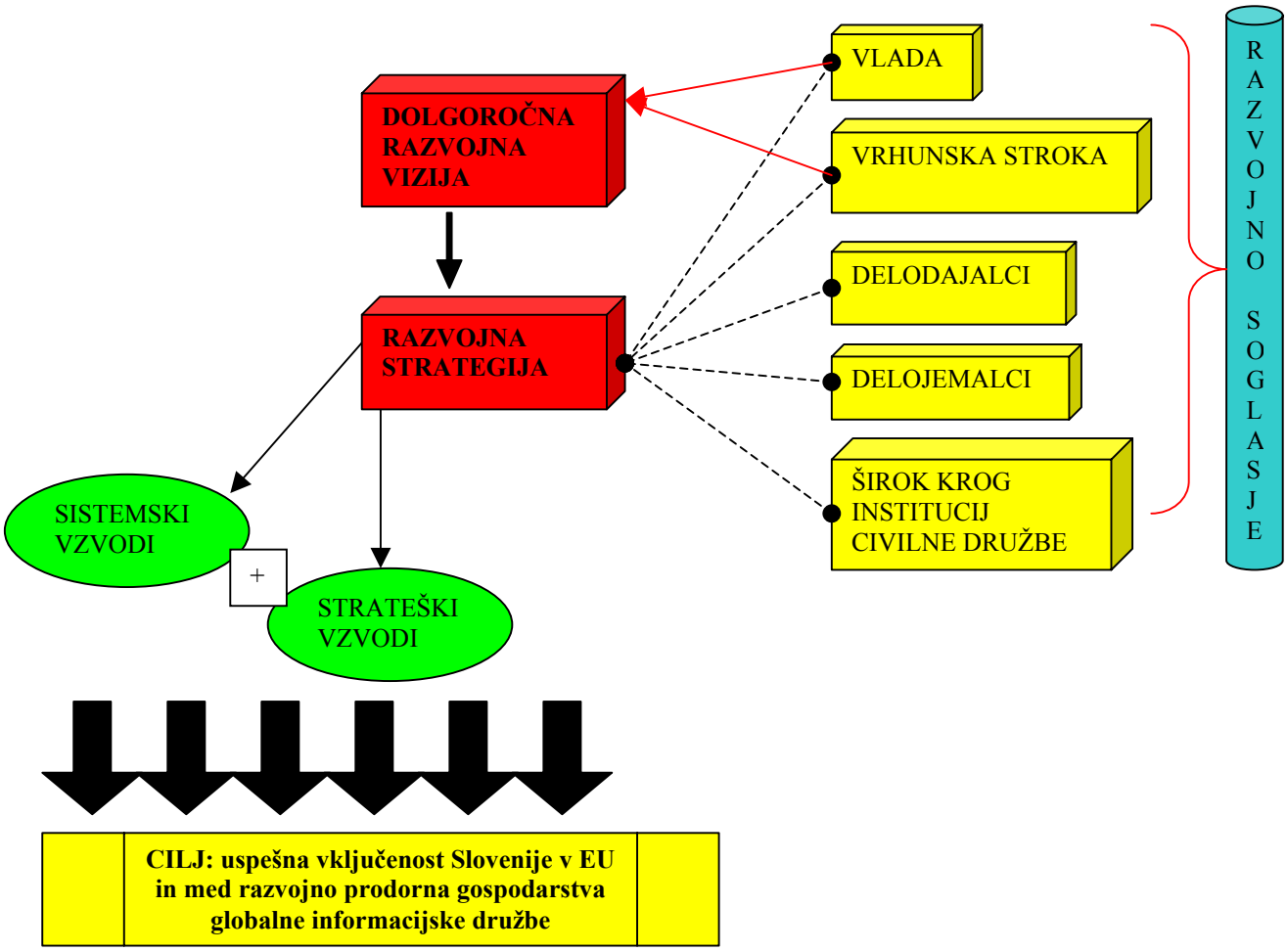

Vir: Prirejeno po Sočan (Sočan, 2001; Sočan 1999; Sočan v Kos, 1998)

Zgoraj opisan proces, ki se gradi s pomočjo dolgoročnega razvojnega sporazuma med delodajalci, delojemalci, vlado in institucijami civilne družbe, lahko Slovenijo v obdobju ene generacije pripelje med razvita gospodarstva in družbe. Vodilna zasnova je zmanjševanje vlaganj v preteklost in povečevanje vlaganj v prihodnost. To omogočajo naslednji operativni ukrepi:

- Na področju javnih financ je potrebno voditi tako politiko, ki bi lahko večji del proračunskih virov namenila razvoju. Zmanjšati bi se morale subvencije neuspešnim programom v gospodarstvu, neracionalne aktivnosti v proračunu, javni upravi in družbi, kot so masa plač v celotni javni upravi, neupravičena sociala sivi ekonomiji, pokojninski primanjkljaji in previsoki stroški neracionalnim dejavnostim, s katerimi se le kupuje socialni mir (Sočan, 2001: 27). Na drugi strani pa se morajo povečati proračunske naložbe v intelektualno in informacijsko

infrastrukturo, saj so dosedanja proračunska vlaganja večinoma namenjena le materialni infrastrukturi (avtoceste).[23]

Cilj zgoraj opisanih reform, ki bodo politično in socialno zahtevne, je odpraviti vzroke neracionalnih previsokih stroškov v korist preteklosti (okrog 14 % BDP) in jih usmeriti v korist naložbam prihodnosti, ki danes dosegajo le okrog 8,5 % BDP (Sočan, 2001: 28)

- Legalizirati vsaj polovico sive ekonomije, ki v Sloveniji dosega okoli 23% BDP. Ukrepi bi lahko kljub znižani obdavčitvi prispeval k dodatnim proračunskim sredstvom. S tem se bi znižala brezposelnost in se povišal BDP. (Sočan, 2001: 28)
- Vlagati v znanje. Prvič: sprejeti vse potrebne ukrepe za *kakovostno izobraževanje* (od vrtcev do univerzitetnega študija). Drugič: pospešeno *vlagati v raziskave in razvoj*, kjer naj največ prispeva gospodarstvo, ob davčnih in drugih olajšavah. V najrazvitejših družbah se deleži povzpnejo na okrog 3 % BDP, okrog 1 % je zagotovljen iz proračuna, 2 % prispeva gospodarstvo. Tretjič: vlaganje v »intangibles« oz. nematerialne faktorje, kot sta povečevanje človeškega kapitala in krepitev strateškega menedžmenta ter poslovnih funkcij podjetij. (Sočan, 1998: 2)

Če se bo gospodarstvo obnovilo in opremilo z informacijsko tehnologijo, bo za to potrebno imeti dovolj usposobljeno delovno silo. Na tem področju je potrebno v Sloveniji še veliko narediti. »Vlada in parlament, ki sta sposobna pripeljati družbo do konsenza, morata namenjati denar za nižje in srednje izobrazbene stopnje, kjer drugi nimajo interesa. Drugi del bremena izobraževanja morajo prevzeti sama podjetja, management in zaposleni, tretjega pa ljudje.« (Sočan v Avšič, 1999: 16)

- Povezava univerz, znanstvenih inštitutov in gospodarstva.
- Prispevati k ustvarjanju konkurenčnih pogojev za naložbe domačega in tujega kapitala v izgradnjo celovite infrastrukture, prenovo gospodarstva in izobraževanje. (Sočan, 2001: 28) Poleg pospešenih naložb države je potrebno vzpodbujati vlaganja večine dobičkov podjetij v svojo prenovo in razvoj (ustrezna davčna politika) ter vzpodbujati še pritok neposrednih tujih naložb.

[23] Gradnja avtocest je zelo pomembna za razvoj, vendar bi bilo za gradnjo materialne infrastrukture (avtoceste, železnice, energetiko) koristneje pritegniti tuje neposredne naložbe. Sedanja investicijska

4.3 Irska - razvojna preobrazba s pomočjo konsenza med socialnimi partnerji

4.3.1 Irsko "nacionalno dejanje moči"

"Mlado socialno partnerstvo na Irskem je izrazit primer zmožnosti za uveljavitev sistema institucionaliziranega koncertiranja, kljub pomanjkanju praktično vseh pogojev uspešnosti" (Karlhofer, 1999: 314)

Oblika socialnega partnerstva, ki se je na Irskem pričela razvijati leta 1987 kot posledica resne ekonomske in socialne krize v državi, je že od samega začetka veljala za neke vrste nacionalno "dejanje moči" (Karlhofer, 1999: 314), s pomočjo katerega so se socialni partnerji spoprijeli z vsemi nakopičenimi težavami. Zaskrbljujoče stanje v državi, ki so je bremenile visoka stopnja brezposelnosti, stagnacija proizvodnje, visoka stopnja inflacije, javnofinančni primanjkljaj, visoki javni dolg (Avšič, 2002: 68), je socialne partnerje vzpodbudilo k razmišljanju o združevanju skupnih moči za oblikovanje razvojno naravnanega dogovora, ki bi predstavljal naprednejši model medsebojnega sodelovanja. Na tak način je prišlo do podpisa obsežnega, na tri leta omejenega socialnega sporazuma, ki se je do danes že štirikrat podaljšal. Irsko socialno partnerstvo je primer uspešnega in sinergijskega povezovanja skupnih moči socialnih partnerjev z visoko stopnjo družbenega konseza.

Irska vlada je bila s pomočjo serije zaporednih razvojnih programov (socialnih sporazumov) temeljni pobudnik za reševanje resnih ekonomsko-socialnih težav. Skupni napori so se obrestovali zlasti po letu 1994, ko jim je uspelo povsem obrniti gibanja gospodarskih kazalcev. To se je kazalo v tem, da je bila Irska v devetdesetih letih država z najvišjo stopnjo gospodarske rasti (povprečno 9,4 % rast), država je dosegla najnižji proračunski primanjkljaj v Uniji, pomembno je znižala inflacijo, povečevati se je začela zaposlenost, brezposelnost se je znižala na 4 % in v državo so se pričeli vračati državljani, ki so pred leti zaradi velike krize odšli delat v druge države. (Avšič, 2002: 68)

Najpomembnejšo vlogo irskega uspeha je odigralo več kot poldrugo desetletje izrednih naporov za povečanje tehnološko-inovacijsko-kadrovske sposobnosti

---

politika , pa je neustrezna in praktično ne dopušča prihod tujih strateških partnerjev na področja kot so npr. avtoceste.

domačih podjetij. Podjetja so razvijala kakovostne in konkurenčne programe ob dokaj visokih plačah, saj jim je to omogočala izredna finančna disciplina celotne države. Velik delež strukturnih skladov iz Bruslja je bil vložen v motiviranje tehnoloških inovacij in razvoja, s katerima jim je uspelo uspešno zaposlovati domače šolano prebivalstvo in hitro povečati dodano vrednost na zaposlenega. (Sočan, 1997: 3)

Za uspeh irskega gospodarstva so bili ključni naslednji dejavniki:

- članstvo v EU in dobro izkoriščeni strukturni skladi,
- ustvarjanje lastnih pogojev uspešnosti ob opiranju na lastne vire, kot so visoka raven tehnološko-inovacijskega potenciala,
- gospodarska rast je bila tesno povezana z rastjo kakovostnega izobraževanja,
- najpomembnejše: močan razvojni konsenz socialnih partnerjev in celotne družbe.

4.3.2 Socialni sporazumi kot programi za celovito prenovo irskega gospodarstva in družbe

Prvi trileten socialni sporazum, ki so ga podpisali vlada, sindikati, delodajalci in kmetje, je predstavljal nekakšno strategijo za rešitev gospodarske krize v državi. Podpisan je bil leta 1987 za obdobje 1988-1990. Od takrat so socialni partnerji sklenili že več sporazumov, ki so praviloma zajemali triletna obdobja in so se, kot je razvidno že iz naslovov, po ciljih in vsebini dograjevali (Štoka-Debevec, 1998: 58). Sporazumi so postali pravi večgeneracijski projekti in stalna praksa, po kateri so se ravnale vse dosedanje, čeprav že različne vlade.

<u>Irski socialni sporazumi[24]:</u>

1. *1987-1990 (Programme for National Recovery - Program nacionalne prenove)*

   Prvi od socialnih sporazumov, imenovan Program nacionalne prenove. je oblikoval strategijo, ki je temeljila na konsenzu med socialnimi partnerji za odpravo resnih ekonomskih, zaposlitvenih, fiskalnih in socialnih težav, ki so že močno najedale irsko družbo. Temeljni cilj sporazuma je bil razviti moderno in konkurenčno ekonomijo. Program je bil zelo široko zasnovan in je vseboval različne obveznosti na naslednjih področjih: plače, makroekonomska politika,

[24] Vir: priloga Programme for Prosperity and Fairness.

davčna reforma, socialna pravičnost, zaposlovanje in delovna zakonodaja, podpora včlanitvi v EU in aktivnosti za odpravo regionalnih in ekonomskih neusklajenosti z državami EU. (Štoka-Debevec, 1999: 58)

2. *1991-1993 (Programme for Economic and Social Recovery - Program za ekonomski in socialni napredek)*

   Drugi sporazum oz. Program za ekonomski in socialni napredek je temeljil na pospeševanju zaposlovanja brezposelnih, še posebejdolgotrajno brezposelnih. Poleg tega so veliko pozornost usmerili v zagotavljanje makroekonomske stabilnosti, usmerjenost v nizko stopnjo inflacije, nizke obrestne mere, zniževanje nacionalnega dolga, davčno reformo, reformo socialnega sektorja, zaposlovanje in usposabljanje, razvoj kmetijstva, področje dela in podjetništva. (Štoka-Debevec, 1999: 59)

Čeprav so bili ekonomski problemi še prisotni, so se že po prvih dveh sporazumih pokazali pozitivni rezultati v obliki ugodnejših ekonomskih gibanj. Temeljno težavo je še vedno predstavljala visoka stopnja brezposelnosti, ki pa se je pričela rahlo nižati.

3. *1994-1996 (Programme for Competitiveness and Work - Program za konkurenčnost in delo)*

   Irski Ekonomsko-socialni svet je pred podpisom novega sporazuma potrdil zadovoljstvo z doseženimi rezultati, vendar je izrazil zaskrbljenost nad vztrajno visoko brezposelnostjo. Zato je bilo osnovno načelo novega socialnega sporazuma vse napore usmeriti v povečanje števila zaposlenih in zmanjšanje število brezposelnih, kar je postalo absolutna prednost vseh politik. Aktivnosti teh ciljev so vključevale zaveze socialnih partnerjev v zvezi s plačami, makroekonomsko stabilnostjo, davčno reformo in socialno pravičnostjo. Drugi ključni cilj tega programa je bil razvoj podjetništva z lokalno usmerjenimi javnimi deli, kar naj bi brezposelnim zagotavljalo pridobivanje delovnih izkušenj in večjo usposobljenost. S pridobljenimi kvalifikacijami bi povečali možnosti za integracijo na trg delovne sile in razvoj območja, na katerem živijo. (Štoka Debevec, 1999: 59)

Po sklenitvi tega sporazuma in kot rezultat vseh skupaj je Irska pričela doživljati razcvet, ki se je kazal v močni gospodarski rasti in postopni rasti zaposlenosti. Zmanjšali so se proračunski primanjkljaj, javni dolg in inflacija, hkrati pa se je dvignil življenjski standard državljanov. Pomemben premik naprej so povzročile tudi naraščujoče tuje neposredne naložbe, ki jih je irska vlada z odpravljanjem glavnih ovir znala zelo organizirano privabiti, pri tem pa poskrbeti, da »makroekonomska kredibilnost ni usahnila, socialni dialog, s katerim je obdržala plače v sprejemljivih okvirih, pa ne zamrl". (Avšič, 2002: 25) Tujce so privabile predvsem nizke davčne stopnje in varnost vlaganja v irsko gospodarstvo. Vse to, pa je pozitivno vplivalo tudi na rast domačih podjetij.

4. *1997-2000 (Partnership 2000 for Inclusion, Employment and Competitiveness - Partnerstvo 2000 za vključitev, zaposlenost in konkurenčnost)*

   Področje socialne vključenosti in večje pravičnosti je opredeljeno že v naslovu in nakazuje na temeljna prizadevanja tega sporazuma. Gre predvsem za večjo socialno vključenost skozi aktivne politike zaposlovanja in usmerjenost v enake možnosti za ženske, invalide, priseljence ter druge pripadnike bolj izpostavljenih skupin. V sporazumu je določena vrsta obveznosti na področju družini prijazne politike, otroškega varstva, zdravstvene in stanovanjske politike, itd. Med drugim je sporazum poudaril prizadevanja za nadaljevanje uspešne makroekonomske strategije, spodbujanje podjetništva in ustvarjanje novih delovnih mest. (Štoka-Debevec, 1999: 59)

   Poudarjeno je tudi konkurenčno usposabljanje podjetij, ki naj bi ga dosegli prek partnerstva in z nadaljevanjem razvoja informacijske družbe, reformo davčnih sistemov, podpornim okoljem za podjetja, s posebnim poudarkom na malih družbah, bolj sodobnim javnim sektorjem, polnim izkoriščanjem sposobnosti delovne sile (Šarman, 2000: 8).

5. *2001-2003 (Programme for Prosperity and Fairness – Program za blaginjo in pravičnost)*

   Pred začetkom pogajanj o novem socialnem sporazumu so se socialni partnerji strinjali glede pomena naslednjih treh izzivov, ki so v sedanjem času aktualni:

- priznati je treba, da sta revščina in socialna izključenost kruto realnost mnogih, zato bi bilo potrebno zagotoviti, da bi celotna družba lahko uživala blaginjo, ki jo prinaša sociano partnerstvo,
- doseči bi bilo treba napredek v življenjskem standardu ljudi, ne le v smislu plač, temveč v smislu kakovosti človekovega življenja,
- obvladovati je treba dominantne izzive, ki jih prinaša današnji spreminjajoči se svet, kot so: informacijska revolucija, globalizacija in širitev EU. (*Programme for Prosperity and Fairness, 2000: 1)*

Program za blaginjo in pravičnost je namenjen usposobitvi Irske družbe, da bo lahko delovala za uresničitev teh treh ključnih izzivov. Zato so temeljni cilji novega sporazuma naslednji:

- ohraniti konkurenčnost s pomočjo politik, ki vzpodbujajo vlaganja in podjetništvo,
- zagotoviti, da bodo vsi delavci vključeni v pravično delitev, ki ga prinaša nacionalni napredek,
- znatno povečevati vire namenjene socialni vključenosti,
- usposobiti celotno družbo, da postane učeča in na znanju temelječa družba, z možnostjo sprejemanja vseh priložnosti, ki jih ponuja tehnološki napredek. (*Programme for Prosperity and Fairness, 2000: 1)*

Vsi opisani programi socialnega partnerstva so na mnogih področjih vsebovali inovativne pristope k politikam, ki so s številnimi gospodarskimi in družbenopolitičnimi ukrepi prispevali k razvoju naprednega modela socialnega partnerstva (Karlhofer, 1999: 36). S svojo vsebino so presegli okvire običajnih sporazumov, ki so večinoma utemeljeni na snovanju socialnega miru. S takim pristopom so poskušali preseči politične in ideološke pregrade, ki bi utegnile onemogočati razvojni proces. To dokazuje dejstvo, da so se od časa, ko je bil sklenjen prvi sporazum, menjale že številne vlade z različnimi strankami na oblasti. Kljub temu se zasnovani konsenz niti za trenutek ni zamajal. Za vsakega od opisanih sporazumov oz. programov lahko trdimo, da je poudarjal povezanost med gospodarskim napredkom, socialno vključenostjo in izboljšanim življenjskim standardom. Na tak način zasnovano partnerstvo je postalo sredstvo za doseganje razvojnih ciljev.

»Pomembno je tudi dejstvo, da sta bili tako nacionalna sindikalna organizacija kot nacionalna organizacija delodajalcev zelo uspešni v zagotavljanju spoštovanja oziroma uresničevanja sklenjenih sporazumov. Pomembno vlogo so odigrali tudi organi za reševanje sporov, komisije za industrijska razmerja in delovno sodišče, ki so prav tako prispevali k utrditvi tega konsenza. Visoka stopnja razumevanja in podpore dogovorjeni strategiji se je razvila tako v ekonomskem kot v političnem življenju. (Štoka-Debevec,1999: 58)

Med irskimi predstavniki interesnih partnerjev so seveda prisotni tudi spori, ki so v procesu dogovarjanja glede reševanja perečih problemov sestavni del procesa. Kljub temu pa je prisotna visoka stopnja ozaveščenosti glede medsebojne soodvisnosti, spoštovanja in zaupanja med predstavniki socialnih partnerjev. Vsi, vključno z vlado, so pripravljeni delati skupaj in ne drug proti drugemu. (Šarman, 2000: 8)

4.3.3 Temeljni dejavniki irskega uspeha

Irska je znala uspešno združiti visoko stopnjo motiviranosti in razvojne naravnanosti socialnih partnerjev, denar iz EU in neposredne tuje naložbe, ki jih je z nizkimi davčnimi stopnjami privabila v svoje vrste. Gospodarski napredek je bil tesno povezan z rastjo in kakovostjo izobraževanja. Nekoč malodane neperspektivna agrarna skupnost z nekaterimi tradicionalnimi panogami (Grobelšek, 2002: 72) je postala simbol gospodarskega vzpona in napredne družbe. Danes je večina podjetij na Irskem v industriji visoke tehnologije in posluje z vrhunskimi tehnološkimi storitvami. Irska je med tistimi državami, ki so z razcvetom informacijske tehnologije največ pridobile (Avšič, 2002: 68). Dobro so znali izkoristiti vzklitje informacijskih in komunikacijskih tehnologij, ki so od vseh dejavnosti z zemljepisno širino in dolžino najmanj omejene (Grobelšek, 2002: 72). Za majhen, od kontinenta in razvitih gospodarskih tokov povsem oddaljen otok, je bil to “zlati moment”, ki ga je ujel pravi trenutek. Ključnega pomena za uspeh pa sta bili sposobnost in volja oblasti za skupno razvojno delovanje s socialnimi partnerji, ki v vseh teh letih nista zamrla. Slednje dokazujejo tudi besede, ki jih je Berthie Athern, predstavnik irske vlade, zapisal v uvodniku zadnjega socialnega sporazuma *Programme for Prosperity and Fairness:* “V vladi se že veselimo

skupnega dela s socialnimi partnerji, s katerimi bomo udejanili vse zastavljene cilje."

Shema 4. 5: Najpomembnejši dejavniki irskega uspeha:

Vir: prirejeno po Peter Cassells, National Centre for Partnership and Performance, 2002

Za delovanje irskega socialnega partnerstva je značilna sinergijska povezanost med naslednjimi dejavniki partnerskega procesa:

- med socialnimi partnerji je prisotno skupno razumevanje prioritet na področju ekonomskih, socialnih in delovnih politik,
- uresničevanje izbranih prioritet s skupnim pristopom reševanja težav,
- priznanje medsebojne soodvisnosti,
- zahteva po visoki ravni zaupanja, spoštovanja in vodenja.

(Peter Cassells, 2002: 8)

Že George Bernard Shaw, na Irskem rojeni veliki mož sodobne dramatike, je dejal, da "*na tem svetu napredujejo tisti ljudje, ki poiščejo okoliščine, kakršnih si želijo, in če jih ne najdejo, jih pač ustvarijo*".[25] Citat je primerno povezljiv z resnično zgodbo o irskem gospodarsko-družbenem vzponu in njihovi sposobnosti ustvariti dovolj dobre razmere za razvoj, kljub začetnemu pomanjkanju skoraj vseh pogojev uspešnosti.

[25] glej v Grobelšek, 2002: 2

5. ANALIZA SOCIALNEGA PARTNERSTVA V SLOVENIJI

5.1 RAZVOJ SOCIALNEGA PARTNERSTVA V SLOVENIJI

Socialno partnerstvo zahodnega tipa, kjer so vloge med nosilci organiziranih interesov natančno definirane, je za slovensko državo nekaj povsem novega. Z osamosvojitvijo in prehodom v demokratičen politični sistem, ki temelji na tržnem gospodarstvu, so se ustvarili pogoji za razbistritev družbenih razmerij in s tem natančnejšo definicijo interesov posameznih družbenih skupin.
Nadaljnja analiza bo prikazala, kako se socialno partnerstvo v Sloveniji razvija, kakšna je kakovost sodelovanja med socialnimi partnerji in, ali se bo s pomočjo sedanje ravni partnerskega konsenza mogoče povzpeti med družbe z uspešnim gospodarskim in družbenim razvojem.

5.1.1 Kratek zgodovinski pregled

Zavest socialnega partnerstva se je na Slovenskem začela prebujati že v šestdesetih letih. Takrat so se na podlagi ustavnih določb v praksi pričenjali uveljavljati družbeni dogovori in samoupravni sporazumi, ki so predstavljali nekakšno socialno partnerstvo[26] samoupravnega tipa, kjer so bile vloge med temeljnimi nosilci družbe zabrisane. (Lukšič, 1994; 16)

Lastnosti predstavnikov delodajalcev in delojemalcev so bile precej drugačne od tistih, ki jih poznamo danes. Oporekali bi jim lahko predvsem demokratičnost (Štoka-Debevec, 2000: 1). To “socialistično partnerstvo” (Svetlik, 1992: 8) se iz različnih razlogov ekonomske, politične in družbene narave dolgoročno ni obneslo, saj se je celoten družbeno-politični sistem zaradi svojega utopičnega in neracionalnega delovanja sesul sam vase. Z redefinicijo gospodarskega prostora v začetku devetdesetih let pa so se pričeli ustvarjati pogoji za razvoj “socialnega partnerstva zahodnega tipa” (Lukšič, 1994: 16). Vse pogosteje se je pojavljala ideja, da bi se nova družbena razmerja urejala s pomočjo socialnega dialoga med novo nastalimi subjekti oz. bodočimi socialnimi partnerji. Največja težava pa je

[26] Take oblike sporazumov je sicer težko opredeliti kot variacijo socialnega partnerstva, ker so bile v času družbene lastnine vloge med tradicionalnimi nosilci socialnega partnerstva, kot jih poznajo v zahodnih evropskih družbah, zabrisane.

bila, da partnerji še niso imeli zgrajene potrebne identitete, na kateri bi lahko gradili konstruktiven medsebojni dialog.

Prve ideje za sklenitev socialnega sporazuma so se pojavile že leta 1990, pred osamosvojitvijo države. Vsa pogajanja na to temo pa do leta 1994 niso obrodila nobenih posebnih rezultatov. Tudi institucionalna zasnova socialnega partnerstva se je z določenega vidika začela graditi že leta 1990, ko je bil v okviru Ministrstva za delo ustanovljen Svet za zaposlovanje, v katerem so bili zastopani predstavniki ministrstva, zbornice in sindikatov (Lukšič; 1994: 17). V tej potezi se se je »sramežljivo« zrcalila želja po vzpostavitvi tripartitnega organa, ki bi združeval zainteresirane strani s ciljem skupnega posvetovanja glede ekonomsko -socialnih politik.

Sklepov Sveta za zaposlovanje vlada sicer ni kaj dosti upoštevala. Ob stran je bila postavljena tudi formalna pobuda o ustanovitvi tripartitnega organa socialnega partnerstva z izgovorom, da naj bi pred tem imele prednost nekatere bolj pomembne zadeve. Najpomembnejša je bila osamosvojitev Slovenije. (Lukšič; 1994: 17)

V tem obdobju je najtrši oreh predstavljalo pomanjkanje medsebojnega zaupanja, kar je zaviralo vsakršen poskus partnerskega dialoga. Vlada je bila slab vzor partnerstvu in v dogovorih s sindikati ter gospodarsko zbornico ni predstavljala dovolj kompetentnega partnerja. Sicer pa do sindikatov, ki jih je obravnavala kot ostanke socializma, ni gojila nikakršnih simpatij in ni bila zainteresirana za njihovo vključevanje v procese odločanja glede ekonomsko – socialne politike. Sindikati tako niso imeli pravega sogovornika, hkrati pa so se tudi sami znašli pred globokim razcepom. Po reorganizaciji je iz enotnega socialističnega sindikata nastalo veliko število novih sindikatov, ki pa so se zaradi medsebojnih konfliktnih razmerij ukvarjali predvsem sami s seboj. Namesto enotnosti je nova pridobitev pomenila razdrobljenost sindikatov in sindikalni pluralizem[27] se je izkazal predvsem kot boj med ideologijami. Organizacijo delodajalcev je predstavljala gospodarska zbornica, vendar ji novi oblastniki zaradi očitkov, da je ekspozitura

[27] Večjo preglednost v delojemalskih vrstah je poskušala vlada vnesti s predlogom zakona o reprezentativnosti sindikatov. Namesto visokega praga za pridobitev reprezentativnosti, pa je bil v skupščini sprejet zakon, ki je tak status dodelil večini sindikatov.

nekdanjega režima, tega statusa niso hoteli priznati. (glej Lukšič, 1994; Lukšič, 1994a)

Vse zgoraj opisane težave so onemogočale uresničitev ideje o institucionalizaciji tripartitnega socialnega dialoga, ki so ga nekateri skušali čimprej uveljaviti. Zavedali so se, da bi bila s sodelovanjem in podporo socialnih partnerjev vrsta pričakovanih socialno-ekonomskih reform lažje obvladljiva. Oblast se za socialno partnerstvo ni zanimala, pa tudi nihče od socialnih partnerjev še ni imel izoblikovane potrebne identitete, ki bi upravičevala naslov legitimnega zastopnika interesov.

Po volitvah leta 1992 se je sistem postopoma ustalil in vloge posameznih akterjev skristalizirale. Vlada se je utrdila, sindikati konsolidirali in prešteli, zbornica je pridobila potrebno legitimnost. Kljub temu so vlada, sindikati in delodajalci šele leta 1994 oblikovali delovno skupino, ki je pripravila dogovor o politiki plač in predlog za ustanovitev tripartitnega organa kot najvišje institucije socialnega partnerstva. Največji pobudniki so bili sindikati, Ministrstvo za delo, socialne zadeve in družino in Združenje delodajalcev Slovenije. Gospodarska zbornica in vlada sta stali nekoliko ob strani, vendar sta na koncu podprli njegovo ustanovitev. Dogovor je bil sklenjen aprila 1994, podpisali so ga premier Janez Drnovšek za vlado, za delodajalce predstavniki Obrtne zbornice, Gospodarske zbornice in Združenja delodajalcev ter predstavniki šestih reprezentativnih sindikatov. Pod točko devet so podpisniki določili ustanovitev Ekonomsko-socialnega sveta. (Lukšič, 1994: 18-19)

Tripartitni organ je institucionaliziral razmerja med predstavniki dela, kapitala in države. Postopek ustanovitve pa ostaja nekoliko sporen, saj je svet močnejša institucija od dogovora o politiki plač, s katerim je bil ustanovljen. Dogovor je bil sklenjen za leto 1994, kar bi s pravnega stališča pomenilo obstoj sveta za eno leto. Razlog za tako odločitev je zelo preprost. »Vlada ni hotela pristati na ustanovitev tripartitnega organa, zato so sindikati pogojevali podpis dogovora o plačah s podpisom dogovora o ustanovitvi tripartitnega organa« (Lukšič, 1994: 20).

5.1.2 Institucionalna ureditev socialnega dialoga

V večini držav EU so ekonomsko-socialni sveti najpomembnejši predstavniški organ socialnih partnerjev. Ustanovitev sveta je največkrat predvidena z ustavnimi določbami ali z zakonom. V Evropi ne poznamo enotnega modela organiziranosti ekonomsko-socialnih svetov. Njihova vloga se prilagaja razmeram in potrebam posamezne države, njenemu gospodarskemu, socialnemu in kulturno zgodovinskemu razvoju. Pristojnosti so večinoma omejene na svetovalno vlogo, vendar je ponekod po svetu priznana tudi pogajalska vloga ali celo zakonodajna pobuda. (Potočnik, 1996: 1009)

Z ustanovitvijo Ekonomsko socialnega sveta (leta 1994) je bil v Sloveniji formalno urejen institut tripartizma. Vsi trije partnerji so podpisali izjavo o vzajemnem medsebojnem priznavanju in izrazili pripravljenost, da se o ekonomsko – socialnih vprašanjih medsebojno dogovarjajo in sporazumevajo. Sprejeli so skupen vzorec političnega vedenja in reševanja problemov, ki je drugačen od tistega, ki so ga reproducirali v predhodnih treh letih (Lukšič, 1994: 20). To je bil začetek nekakšnega drugega, novega obdobja političnih menjav, ki imajo od takrat bolj urejeno in institucionalno regulirano obliko tripartitnega dialoga (Stanojević, 2002: 12).
Slovenska ustava ne omenja socialnega dialoga ali socialnega partnerstva. Žal pa še vedno nimamo niti zakona, ki bi določal pravne temelje delovanja ESS. Svet deluje na podlagi pravil[28] delovanja, ki jih je sprejel ob ustanovitvi. Pravila o delovanju ESS predstavljajo osnovni temelj, ki določa položaj in pristojnosti sveta.

Sestava Ekonomsko – socialnega sveta

ESS sestavlja 15 članov, ki imajo vsak svojega namestnika. Po načelu enakopravnosti pripada vsakemu od treh socialnih partnerjev po 5 mest, ki jih vsak partner imenuje za obdobje treh let. Svet vodi predsednik, ki ga imenuje eden od partnerjev za obdobje enega leta. Prvega predsednika je imenovala vladna stran in od takrat se mandati menjujejo po sistemu rotacije. (glej Pravila delovanja ESS)

[28] Uradni list RS, št. 59-2073/94, RS 64-1/94 (popravek), RS 32-1542/95 (dopolnitev).

Pristojnosti delovanja ESS

Ekonomsko-socialni svet je tripartitno svetovalno telo, katerega delovanje se nanaša na ekonomsko in socialno politiko v najširšem smislu (Mežnar, 1999: 298). V skladu s pravili delovanja spremlja stanje na ekonomskih in socialnih področjih ter oblikuje predloge in stališča v zvezi s posameznimi vprašanji, ki jih obravnava. Obravnava tudi predloge zakonov in drugih ukrepov, ki jih za rešitev posameznih vprašanj predlaga vlada. Svoje predloge, priporočila in stališča ESS pošlje Državnemu zboru, Državnemu svetu, strokovni in širši javnosti.

Svet ima odločilno vlogo pri sprejemanju socialnega sporazuma in drugih skupnih dokumentov, za katere obstajajo interesi posameznega ali vseh socialnih partnerjev. Sem sodijo socialne pravice, pravice iz obveznega zavarovanja (pokojnine, invalidnine in socialne pomoči, nadomestila in drugo), problematika zaposlovanja (skrb za večjo zaposljivost) in brezposelnosti, delovnih razmerij, sistem kolektivnega dogovarjanja, cene in davki, ekonomski sistem in ekonomska politika države, pravna varnost, konkurenčnost gospodarstva, sodelovanje z Mednarodno organizacijo dela in Svetom Evrope, soupravljanje delavcev, sindikalne pravice in svoboščine ter vse druge zadeve, ki se nanašajo na področje ekonomsko-socialnih zadev. (glej Pravila delovanja ESS)

ESS sestaja praviloma enkrat mesečno[29], na pobudo katerega od članov tudi večkrat. Srečevanja članov so bolj pogosta in po naravi intenzivnejša v času pogajanj za socialni sporazum, dogovor o politiki plač ali ko gre za usklajevanje stališč do kake posebej »občutljive« zakonodaje (Štoka-Debevec, 2000: 8). Zakon o pokojninski reformi in Zakon o delovnih razmerjih, slednji je stopil v veljavo januarja 2003, sta bila predmet dolgotrajnih usklajevanj med socialnimi partnerji. V lanskem in letošnjem letu so bile razprave namenjene predvsem sprejemanju novega socialnega sporazuma, predlogu zakona o kolektivnih pogodbah, davčni reformi in drugim sistemskim zakonom (Stanojević, 2002: 13). Pri sprejemanju odločitev ima vsak od treh partnerjev en glas in vse odločitve se sprejemajo soglasno. Če o neki zadevi ni konsenza, ESS ne more sprejeti

[29] Zanimivo je to, da naj bi bile seje za javnost zaprte, kar je v nasprotju z načelom javnosti v demokracijah. S tem naj bi bilo olajšano odkrito razpravljanje o kočljivih problemih, o katerih se sicer ne bi razpravljalo pred širšo javnostjo, brez tveganja raznih »afer« (Potočnik, 1995: 817). Vendar se v resnici to ne upošteva, saj se vabila pošiljajo tako tisku kot širšemu spektru sektorskih in strokovnih organizacij.

skupnega stališča. V praksi imenuje vsaka skupina poročevalca, ki zastopa skupno stališče skupine.

Sprejeti dokumenti

ESS je od svoje ustanovitve leta 1994 do aprila 2003 sprejel *tri širše tripartitne sporazume* in *pet dogovorov o politiki plač*. Prva dva socialna sporazuma, v katerih so se socialni partnerji dogovorili glede svojih obveznosti pri izvajanju dogovorjenih politik, sta bila podpisana drug za drugim (1995, 1996). Po sedmih letih od podpisa zadnjega socialnega sporazuma in več neuspešnih pogajanjih so se socialni partnerji v zadnjem letu le uskladili in 22. aprila 2003 podpisali nov socialni sporazum, ki bo veljal za obdobje 2003-2005.

Čeprav socialni sporazumi v Sloveniji pokrivajo širša ekonomsko-socialna vprašanja, ostaja dohodkovna politika osrednji predmet njihove obravnave (Stanojević, 2002: 13). To potrjuje dejstvo, da so se v dosedanjem obdobju laže dosegali dogovori o politiki plač kot soglasja o širših vprašanjih (socialni sporazumi). Po letu 1996 je minilo kar sedem let neusklajenih mnenj glede splošnih ekonomsko socialnih vprašanj, medtem ko so se sporazumi o plačni politiki praviloma sklepali dosledno. Razlogi za nepodpis so bili različni. Enkrat je bil razlog spora proračunski memorandum, ko delodajalci kljub številnim usklajenim področjem niso hoteli podpreti obsega javne porabe. Drugič je bil razlog nesoglasje glede predlagane pokojninske reforme, itd.

Temna plat vseh sprejetih sporazumov je, da dogovori med socialnimi partnerji niso vedno najbolj čvrsta zaveza, ki bi se uresničevala na vseh ravneh njihovega delovanja. Zato je je bilo do sedaj s socialnimi partnerji dogovorjeno, da je potrebno zlasti na področju plač dogovorjena določila dogovorov in sporazumov tudi uzakoniti.

Nova formula delovanja ESS ?

Po osmih letih delovanja in več kot 100 sestankih je podlaga delovanja ESS še vedno sporna. Nekateri pozivajo k čimprejšnjemu sprejetju zakona, ki bi določil njihove pravice in dolžnosti; drugi dvomijo o ustrezni sestavi skupin delodajalcev in sindikatov ter zahtevajo jasna merila za izpolnjevanje pogojev za članstvo. Aktivnosti za sprejem posebnega zakona so se pričele že pred nekaj leti. Med

drugim je leta 1999 vlada odgovorila na te pozive z ustanovitvijo skupine strokovnjakov, ki so pripravili poročilo v obliki osnutka zakona, ki naj bi urejal pristojnosti, strukturo, odločanje in financiranje novega ESS. Vlada o tem osnutku še ni razpravljala. (Krepitev in razvoj socialnega dialoga, seja ESS, 2002)

Priprava zakona pa odpira številne dodatne dileme, ki jih bo treba rešiti. Ena od njih je problem širitve oziroma vključevanja novih sindikalnih ali delodajalskih organizacij v ESS. Večina sindikalno organiziranih zaposlenih v javnem sektorju je organizirana v neodvisnih sindikatih, ki niso združeni v nobeno od konfederacij, članic ESS. Te sindikalne organizacije so že posredovale pobude, da bi jim bil omogočen vstop v ESS. Sedanja pravila to onemogočajo, zato je bila ponujena začasna rešitev, in sicer, da je predstavnik njihove koordinacije vabljen na sejo sveta kot opazovalec. Sindikati v gospodarskem sektorju pa menijo, da javni sektor ni dovolj zaineresiran za članstvo v ESS, saj bi se sicer organiziral in združili v konfederacijo, kar je pogoj za včlanitev.
Sporno je tudi to, da Gospodarska zbornica Slovenije kot članica ESS ne izpolnjuje pogoja svobodnega združevanja, kar je ena od zahtev Mednarodne organizacije dela za priznanje posamezne asociacije kot socialnega partnerja. Po sprejetju novega zakona o kolektivnih pogodbah, o katerem še tečejo pogajanja, pa Gospodarska zbornica prav gotovo ne bo več podpisnica bipartitnih sporazumov oz. kolektivnih pogodb. V ESS pa prav v tem trenutku potekajo vroče razprave o tem, ali naj zbornica ostane članica tripartitnega ESS.

Pomembno spremembo pristojnosti ESS si skupno želijo doseči delodajalci in sindikati, ki si prizadevajo, da bi zakon podeljeval ESS pravico državnemu zboru neposredno predlagati sprejem ali spremembe zakonov. Vlada je izrazila zanimanje za zakonsko ureditev delovanja sveta, kljub temu pa podelitve zakonodajne moči nikoli ni podpirala (Štoka-Debevec, 2000: 9).

Delo priprave zakona se nadaljuje tudi ob pomoči zunanjih strokovnjakov v okviru projekta PHARE, ki se zavzema za nadaljnji razvoj socialnega dialoga v Sloveniji. Prevladuje prepričanje, da bi bil ESS učinkovitejši in vplivnejši, če bi imel za svoje delovanje zakonsko podlago (Štoka-Debevec, 2000: 9). Kljub temu menim, da zakon ne bo tako hitro sprejet, saj razprave o njem vseskozi odpirajo nova in nova vprašanja, ki še zdaleč niso rešena. Prav gotovo pa bi bilo dobro, če bi se

socialni partnerji kmalu dogovorili glede institucionalnih vprašanj in zaključili to poglavje, ki ostaja odprto od njihove ustanovitve, in bi se aktivneje posvetili reševanju pomembnejših vprašanj, kot so zaposlovanje, konkurenčnost, preglednost odločitev, razvojna prenova gospodarstva, itd.

5.2 UDELEŽENCI SOCIALNEGA PARTNERSTVA V SLOVENIJI IN ANALIZA NJIHOVIH STALIŠČ

Za podrobnejše preučevanje razmer, na katerih se gradi in razvija socialno partnerstvo v Sloveniji, je potrebno predhodno spoznati temeljno podlago njegovega delovanja. Zato sta bila v prvem delu poglavja predstavljena zgodovinski razvoj in institucionalizacija socialnega dialoga na najvišji državni ravni. Seznanitev s formalnim okvirjem pa ne zadostuje za popolno analizo razmer na slovenskem socialno-partnerskem prizorišču. Analiza mora zajeti pregled s celotne perpektive, preko katere poleg *forme* spoznavamo tudi *vsebino*. Komunikacijska mreža medpartnerskih razmerij razkriva podrobnosti, iz katerih se nam sestavi celota oz. mozaik, na katerem lahko vidimo, kakšen model socialnega partnerstva se gradi v Sloveniji. Ugotoviti želimo, ali lahko od sedanjih partnerskih razmerij pričakujemo vzpostavitev razvojne koalicije po vzoru držav konsenza, za gospodarsko in družbeno prenovo Slovenije, kakor je bilo predstavljeno v četrtem poglavju tega diplomskega dela.

V nadaljevanju besedila so zbrana mnenja, stališča in vtisi, ki so rezultat analize člankov in pogovorov z nekaterimi ključnimi predstavniki in strokovnjaki s področja socialnega partnerstva v Sloveniji. Med njimi so: Štefan Skledar (Umar), Vitko Roš (ZDS), Metka Roksandić (ZSSS), Metka Štoka-Debevec (MDSZ), Jure Snoj (ZSSS) in Boris Mazalin (Konfederacija 90).

5.2.1 DELODAJALCI V SLOVENIJI

5.2.1.1 Delodajalske organizacije v Sloveniji

V sistemu tripartitnega ESS se trenutno kot predstavniki delodajalcev pojavljajo tri združenja, in sicer: *Gospodarska zbornica Slovenije* (dva člana), *Združenje delojemalcev Slovenije* (dva člana) in *Obrtna zbornica Slovenije* (en član).
Gospodarska zbornica Slovenije (v nadaljevanju GZS) je najvplivnejša delodajalska organizacija v Sloveniji, ki združuje vse gospodarske subjekte na

področju gospodarskih dejavnosti (razen obrtnih). Zakonsko je utemeljena na obveznem članstvu. Na začetku socialno-ekonomskega prehoda je bila edina predstavnica delodajalskih interesov. Kmalu za tem se je od matične GZS odcepila Obrtna zbornica Slovenije (v nadaljevanju OZS), v kateri je članstvo prav tako obvezno. Njena funkcija je predstavljati interese malih podjetij in neodvisnih obrtnikov. (Stanojević, 2002: 10)

Obe organizaciji delujeta v nasprotju z Mednarodno organizacijo dela (v nadaljevanju MOD), ker ne izpolnjujeta načela svobodnega združevanja. Zaradi očitkov MOD, da je treba zagotoviti predstavljanje interesov delodajalcev na prostovoljni podlagi, je GZS po vzoru evropskih delodajalskih združenj dala pobudo za ustanovitev Združenja delodajalcev Slovenije (Potočnik, 1995: 810). Tako je bilo leta 1994 ob aktivnem sodelovanju GZS ustanovljeno Združenje delodajalcev Slovenije (v nadaljevanju ZDS), ki je v primerjavi z obema zbornicama utemeljeno na prostovoljnem članstvu. Vendar je GZS v primerjavi z ZDS strokovna organizacija z dolgo tradicijo in razvejano dejavnostjo, ki ima zaradi svojega obveznega članstva zagotovljene materialne možnosti za vzpostavitev strokovnih služb, informacijskih povezav in podobno (Štoka-Debevec, 2000: 4), česar si ZDS zaradi manj številnega članstva in posledično manjših finančnih virov ne more privoščiti. Zato je kljub formalni ločenosti še vedno močno povezana z GZS, od katere dobiva tudi strokovno pomoč.

Reprezentativnost delodajalskih združenj še vedno ni zakonsko urejena. Tako na tem področju ni jasnih meril, ki bi določala, katera združenja naj bodo zastopana v Ekonomsko-socialnem svetu (Skledar; 2002: 3).

5.2.1.2 Stališča delodajalcev do socialnega partnerstva

Medsebojni odnosi

Vitko Roš (pogovor z Vitkom Rošem, november 2002), generalni sekretar Združenja delodajalcev Slovenije, meni, da je delodajalska stran v okviru dosedanjega delovanja v ESS dobro usklajena, vseskozi kooperativno sodeluje in je močno motivirana za doseganje skupnih rešitev v sodelovanju z vlado in sindikati. Po njegovem mnenju bi morala GZS še naprej ostati partnerica na

nacionalni tripartitni ravni, kjer je njena vloga zelo pomembna in lahko veliko prispeva k ustvarjanju partnerske razvojne koalicije.

Delodajalska stran je v Sloveniji dokaj homogena prav zaradi svoje centralizirane organiziranosti in vplivne vloge GZS. Vendar se lahko stanje, po sprejetju zakonske določbe o reprezentativnosti delodajalcev, ki bo spoštovala načelo svobodnega združevanja delodajalcev, še korenito spremeni. Če zakon ne bo strogo določal splošnih mednarodno sprejetih kriterijev za pridobivanje statusa avtentične organizacije delodajalcev, bo tudi delodajalsko prizorišče postalo razdrobljeno[30], kar se je že zgodilo s sindikati.

Ocene in mnenja delodajalcev[31]

Za delodajalce je tripartitno socialno partnerstvo izjemno pomembna pridobitev, s katero lahko prispevajo k doseganju skladnega socialnega in gospodarskega razvoja v Sloveniji. V Združenju delodajalcev Slovenije (pogovor z Vitkom Rošem, november 2002) so prepričani, da je bilo v dosedanjem obdobju delovanja ESS doseženih nekaj vidnih napredkov, kar se po njihovem mnenju najbolj pozna na vse bolj utrjujoči vlogi ESS. "Člani se zavedamo pomena svoje vloge na vseh področjih ekonomsko-socialnih politik. Na samem začetku je bilo nekoliko drugače, saj je bil skupen dialog kljub širokim tematikam večinoma osredotočen na vprašanja iz področja politike plač. Socialni partnerji se na izkušnjah učimo in sedaj, ko se pogajamo za podpis novega sporazuma je širina le-tega še dodatno odprta in upošteva najrazličnejše ekonomsko-socialne politike, na katere lahko s socialnim partnerstvom učinkovito vplivamo. Med temami so vse pomembne politike, kot so: družinska politika, davčna politika, konkurenčnost gospodarstva, zaposlovanje, zdravstvena politika, izobraževanje itd. Po mojem mnenju je ta sporazum razvojno naravnan in se zgleduje po modelu irskih socialnih sporazumov" (pogovor z Rošem, november 2002)

[30] Primer je Madžarska, ki ima v tripartitnem telesu (Svet za usklajevanje interesov) devet predstavnikov delodajalskih organizacij. Te se med seboj zelo razlikujejo, saj le nekatere izpolnjujejo kriterije reprezentativnosti po mednarodnih merilih. Slaba organiziranost in nehomogenost delodajalcev na Madžarskem, ki sta lahko tudi namerni, onemogočata kvaliteten socialni dialog.

[31] Za splošno in osebno mnenje sem prosila Vitka Roša, generalnega sekretarja Združenja delodajalcev Slovenije. (Pri GZS so me napotili na ZDS, iz česar sklepam, da so medsebojna stališča poenotena)

Težave in nekatere rešitve, na katere opozarjajo delodajalci [32]:

- Konkurenčnost gospodarstva je v Sloveniji velik problem. Delodajalci menijo, da morajo socialni partnerji skupno prispevati k dolgoročni ozdravitvi gospodarstva in pospeševanju investicij v prestrukturiranje gospodarstva. Zavedajo se, da samo *trajnostni razvoj in večje investicije* zagotavljajo možnosti za konkurenčno gospodarstvo in več delovnih mest ter varnost leteh. Zato podpirajo več investicij v industrijo in malo gospodarstvo.
- Poleg investicij je za trajni gospodarski razvoj nujno *več vlagati v znanje in v usposabljanje in prekvalifikacijo delavcev*, kar bo prispevalo k pospeševanju konkurenčnosti gospodarstva. Nujno je tudi permanentno izobraževanje managerjev, ki so odgovorni za razvoj in vodenje podjetij.
- Delodajalci od države zahtevajo *razvojno–varčevalni program* in tak proračun, ki bo omejil pretirano javno porabo. Le tako se bo lahko več vlagalo v zaposlovanje, izobraževanje in v zdravje ter varstvo pri delu. Ker je gospodarstvo najbolj racionaliziran družbeni podsistem, delodajalci pričakujejo, da bosta pospešena racionalizacija in varčevanje potekala tudi v javnem sektorju, kjer v vlogi delodajalca nastopa država. Na to perečo problematiko, ki je v rokah vlade, delodajalci opozarjajo že dalj časa, in vendar je po njihovem mnenju premalo upoštevana. Zato zahtevajo izdelavo in izvajanje programa racionalizacije stroškov javne uprave.
- Pri politiki plač delodajalci vztrajajo, da bruto *plače* na zaposlenega realno rastejo počasneje od *produktivnosti dela*.
- Rast gospodarstva mora spremljati *ofenzivna strategija*, ki spodbuja povečanje povpraševanja po delovni sili, vlaganje v proizvodne zmogljivosti, vlaganje v človeške vire, vlaganje v podjetniško okolje ter vlaganje v znanje in spretnost. Sedanja defenzivna strategija je usmerjena zgolj v ohranjanje obstoječih delovnih mest.

---

[32] Opisane težave in predlogi za rešitev so sinteza zbranih mnenj, ki sem jih pridobila z naslednjimi viri informacij:

- Pogovor z generalnim sekretarjem ZDS Vitkom Rošem (november, 2002)
- Roš, Vitko: Nekatere ocene in pogledi delodajalcev (V Vodovnik: 1998, str. 26-27)
- GZS: Seja UO GZS, 22.10.2002, Ugotovitve in stališča glede ekonomske politike, v podporo konkurenčnosti in strategiji gosp. razvoja Slovenije
- Delavnica UMAR: 16. 10.2002 (Socialni dialog in EMU)
- Seja ESS: Krepitev in razvoj socialnega dialoga v Sloveniji, 11.12. 2002
- Seja ESS: 28. 01. 2003

- Gospodarstvo opozarja Vlado RS, da od nje pričakuje reformo davčne zakonodaje v smeri *razvojno naravnanih davkov*.
- Delodajalci ugotavljajo, da bo glede ekonomske politike v podporo konkurenčnosti in strategiji gospodarskega razvoja potrebno doseči *konsenz med Vlado RS, sindikati in gospodarstvom* ter zagotoviti sodelovanje in skladnost pri ukrepanju med BS in vlado.

5.2.1.3 Najpogostejše kritike na račun predstavnikov delodajalcev

Na predstavnike delodajalcev, še posebej na GZS, je največkrat naslovljena kritika, ki je povezana z njihovo organiziranostjo. V prid tem nasprotovanjem so kriteriji MOD, po katerih je najbolj pomembno, da članstvo v združenjih delodajalcev temelji na prostovoljni podlagi. Nekaj nezadovoljstva s strani sindikatov je prisotnega tudi zaradi neenakopravnosti partnerstva, ki se kaže v finančnih virih, saj so sindikati organizirani na prostovoljni osnovi in se v glavnem financirajo s članarino (Miklič v Vodovnik, 1998: 24). Vendar sindikati najbolj nasprotujejo sodelovanju GZS pri sklepanju bipartitnih kolektivnih pogodb, medtem ko so o njenem nadaljnje članstvu v ESS mnenja deljena..

Vitko Roš iz združenja delodajalcev Slovenije je mnenja, da je nasprotovanje sindikalne strani do sklepanja kolektivnih pogodb z GZS upravičeno. Vendar v ZDS podpirajo obvezno članstvo GZS, ker naj bi sicer zbornica izgubila svoj pomen. Prav tako menijo, da mora zbornica še naprej zagovarjati interese gospodarstva v tristranskem dialogu in si skupaj z vsemi delodajalskimi organizacijami prizadevati za ustvarjanje tako imenovane razvojne koalicije. (Vitko Roš v Gaćešča, 2000: 4)

Delodajalcem - posebno Gospodarski zbornici Slovenije pa se lahko očita to, da v dosedanjem obdobju ni zadostno delovala kot *lobi moči*, saj bi kot edini socialni partner, ki dejansko razpolaga s potencialno močjo, morala pritisniti na razvojne odločitve vlade in parlamenta ter tako prevzeti vlogo stimulatorja razvoja.

5.2.2 DELOJEMALCI (SINDIKATI) V SLOVENIJI

5.2.2.1 Sindikalne konfederacije v Sloveniji

V Sloveniji imamo šest reprezentativnih sindikalnih konfederacij, od katerih so štiri zastopane v Ekonomsko-socialnem svetu. Vse štiri konfederacije so iz vrst gospodarstva, in sicer: *Zveza svobodnih sindikatov Slovenije (ZSSS)* je najštevilnejša sindikalna konfederacija v Sloveniji, ki ima v ESS dva predstavnika in se nagiba k levi politični opciji. *Neodvisnost, Konfederacija novih sindikatov Slovenije* (KNSS) je po številu članstva druga največja konfederacija. V ESS ima enega člana in se nagiba k desni politični opciji. *Konfederacija sindikatov Pergam Slovenije* (PERGAM) je bila ustanovljena z odcepitvijo od ZSSS in ima v ESS enega člana. *Konfederacija sindikatov 90* (Konfederacija 90) je bila ustanovljena z odcepitvijo od ZSSS in ima v ESS enega člana. (Skledar, 2002: 4)

5.2.2.2 Stališča sindikatov do socialnega partnerstva

<u>Medsebojni odnosi</u>

Kakovost odnosov med predstavniki delojemalcev v obdobju od vzpostavitve tripartitnega dialoga do danes lahko delimo na dve fazi:

- Prva faza, ko je v zgodnjih 90. letih sindikalno prizorišče v Sloveniji podobno kot v nekaterih družbah Srednje in Vzhodne Evrope kazalo znake ideoloških in političnih cepitev (MacShine v Stanojević, 2002: 8). Konflikti, ki so ločevali sindikate so bili najpogosteje politične narave. Najštevilnejša ZSSS je bila "leva", Neodvisnost KNSS pa "desna" politična opcija (Krljič-Vreg, 2001: 18).
- Druga faza, ko so ob koncu 90. let v ospredje začele prihajati nove interesne cepitve, ki niso več toliko ideološko in politično obarvane, temveč se delijo na konflikte med zaposlenimi v industriji in zaposlenimi v javnem storitvenem sektorju - negospodarstvu (Stanojević, 2002: 8). Borbena fronta med sindikati zasebnega in javnega sektorja ostaja še naprej odprta, kar posledično škodi celotnemu socialnemu partnerstvu.

Spor med sindikati javnega in zasebnega sektorja pa ni edina težava na sindikalnem prizorišču. Tudi sindikati gospodarstva, ki so po mnenju nekaterih (Stanojevič, Roksandič, Mazelin) presegli začetne ideološke cepitve, med seboj še vedno ne delujejo usklajeno. Čeprav si delijo enotna stališča glede temeljnih

socialno-ekonomskih politik, med njimi ostajajo nerešene problematike, kot sta sindikalna razdrobljenost in premajhen interes za sindikalno povezovanje. Sedanji razdrobljeni "sindikalni sceni" bi prav gotovo koristilo, če bi se medsebojno povezala in uskladila. Vendar so se vse dosedanje ideje o združevanju sindikalnih konfederacij končale zgolj pri teoriji. "Ali gre pri tem za nemoč, nezainteresiranost ali kaj drugega, je težko ugibati:" (Krljič-Vreg, 2001: 118). Odprto vprašanje, ki med sindikati še sedaj buri duhove, pa je delitev sindikalne lastnine nekdanjega uradnega sindikata, ki jo je po pluralizaciji sindikalnega prizorišča v celoti prevzela ZSSS. Ta nerešen problem je večkrat tarča očitkov in nezadovoljstva drugih sindikatov.

Ocene in pogledi delojemalcev (sindikatov)

Težave, na katere opozarjajo sindikati v Sloveniji (Miklič v Vodovnik, 1998: 24-26), so naslednje:

- Socialni dialog na državni ravni ovirajo nekatera dejstva, kot so: razdrobljenost sindikatov, prevladujoč vpliv političnih strank nad interesi socialnih partnerjev, neustrezna organiziranost delodajalcev.
- Socialni dialog se je pogosto, ko je šlo za pomembna vprašanja, odvijal zgolj na formalni ravni. Država je večkrat prekinila procese usklajevanja z ugotovitvijo, da so trajali predolgo, in je bila zato v skladu s svojo odgovornostjo dolžna sprejeti ustrezne odločitve. Dogaja se tudi to, da se vlada o svojih odločitvah, ki korenito posegajo na področje ekonomsko-socialnih politik, ne posvetuje s socialnimi partnerji, kaj šele da bi uskladila skupna stališča. Čeprav je teh napak manj kot na samem začetku, imajo socialni partnerji včasih še vedno občutek, da vlada potrebuje socialni dialog in socialne partnerje zgolj zaradi zunanjega videza o njeni demokratičnosti.
- Če naj bo usklajevanje interesov med sindikati, delodajalci in vlado uspešno, bi seveda morali najprej uskladiti interese med obema socialnima partnerjema in se šele nato usklajevati z vlado. Tako pa se večkrat zgodi, da je vlada "jeziček na tehtnici", enkrat se prikloni enim, drugič pa drugim.

Po mnenju Borisa Mazalina (Pogovor z Borisom Mazalinom; december, 2002), predsednika Konfederacije 90, so bila začetna tripartitna pogajanja usmerjena predvsem na politiko plač. "Z nadaljnjim razvojem pa se tudi sindikati zavedamo,

da je tu še veliko področij, ki jih lahko socialni partnerji urejamo skupaj. Ne le na deklarativni programski ravni, kakor sta to počela prejšnja dva sporazuma, ki sta poleg politike plač določila še nekaj socialno-ekonomskih ciljev brez prave osnove ali volje za njihovo uresničevanje. Zadnji predlog sporazuma, ki bi moral biti podpisan že v letu 2002[33], odraža zavest o razširjeni vlogi socialnih partnerjev, ker vsebinsko ureja pomembna vprašanja. Koliko od tega se bo uresničilo, pa bomo še videli." (Mazalin; december, 2002) Glede skupnih prizadevanj za razvojni konsenz pa pravi: "Dokler se zapisuje, da mora Slovenija postati družba znanja, hkrati pa se iz kolektivnih pogodb črtajo členi, ki določajo financiranje delodajalcev za izobraževanje delavcev, to ne more biti prava osnova za uresničevanje enega temeljnih ciljev, ki naj bi jih razvojne vizije imele." (Pogovor z Borisom Mazalinom; december, 2002)

Po besedah izvršne sekretarke ZSSS Metke Roksandić je z institucionalizacijo tripartitega socialnega partnerstva, ki so jo izsilili prav sindikati, nastala dobra podlaga za učinkovit razvoj socialnega dialoga v Sloveniji. Njegovih koristi se vse bolj zaveda tudi vladna pogajalska stran, ki skuša za svoje odločitve na področju ekonomsko-socialnih politik pridobiti podporo obeh socialnih partnerjev. Na začetku skupnega delovanja v ESS so socialni partnerji vladi večkrat očitali njeno oblastniško držo, ki socialnemu partnerstvu ni pripisovala zaslužene teže. Sedaj so odnosi bolj enakopravni, vendar se še vedno zgodi, da predlogi zakona ali proračuna prepozno ali sploh ne pridejo do drugih dveh partnerjev. (Pogovor z izvršno sekretarko ZSSS, Metko Roksandić, oktober, 2002)

Na vprašanje, zakaj toliko let ni bil podpisan socialni sporazum, Roksandićeva odgovarja podobno kot Vitko Roš[34], predstavnik delodajalcev, da niso za vsako ceno hoteli podpisati nečesa, o čemer se niso popolnoma uskladili. V času najinega pogovora socialni sporazum še ni bil podpisan, vendar je Roksandićeva takratni predlog sporazuma ocenila kot dobrega in korak naprej od prvotnih dveh. V ZSSS menijo, da bi čimprej morali sprejeti Zakon o ESS, urediti reprezentativnost delodajalcev, pa tudi Zakon o reprezentativnosti sindikatov je po Roksandićevi preveč ohlapno urejen in bi ga bilo potrebno spremeniti. S tem bi se gotovo ne strinjalo kar nekaj drugih sindikatov, ki jim takšen zakon omogoča

obstoj in članstvo v ESS. (Pogovor z izvršno sekretarko ZSSS, Metko Roksandić, oktober, 2002)

5.2.2.3 Najpogostejše kritike na račun sindikatov

Delodajalska stran največkrat poudarja, da v zadnjih letih povprečne plače vseskozi naraščajo hitreje od inflacije. Torej preveč in prehitro. Zato sindikatom očita njihov prevelik apetit za plače in premajhno angažiranost za drugačne oblike zaščite zaposlenih. Po mnenju delodajalcev se višje plače in boljša življenjska raven lahko dosežeta le z večjo gospodarsko razvitostjo, nikakor pa ne s strategijo sindikatov, ki bi dobrine najprej razdelila, šele potem pa jih ustvarila (Hribar-Milič, 2000: 45).

Pogosta kritika, namenjena sindikatom, je zaradi njihove razdrobljenosti in neenotnosti, kar slabi moč in kredibilnost delojemalcev v pogajalskih procesih z drugima dvema partnerjema. Sindikalna stran je v dialogu z delodajalci in državo lahko prepričljiva le, če je med seboj povezana. Pomembna je tudi strokovna podpora, ki pa je povezana s stopnjo organizacijske in finančne sposobnosti. Teh pa slovenskim sindikatom, predvsem manjšim, močno primanjkuje. Rešitev je v medsebojnem povezovanju[35] moči, za kar se do sedaj ni naredilo skoraj nič.

Za dialog med sindikati, pa je najbolj opazna razlika med sindikati v tem, da so določeni sindikati v svojih začetnih zahtevah bolj agresivni od drugih in manj pripravljeni na sklepanje kompromisov in upoštevanje ekonomskih argumentov. Njihovo nastopanje in zahteve pa so predvsem odvisne od ekonomskega položaja dejavnosti, v katerih imajo večino članstva. (Štoka-Debevec, 2000: 3)

---

[34] glej pogovor z Vitkom Rošem, november 2002

[35] Najmočnejša sindikalna centrala ZSSS je sicer za enega od svojih ciljev razglasila povezovanje nacionalnega sindikalnega prizorišča. Vendar potem ni storila ničesar, kar bi kazalo na prizadevanja v tej smeri. Nič več niso storili niti drugi sindikati, ki se s svojo majhnostjo in nemočjo vsakodnevno borijo za preživetje na sindikalnem prizorišču. Dokaz sindikalne nezrelosti in nepovezanosti je tudi, da se je edino ZSSS polnopravno pridružila Evropski konfederaciji sindikatov. S tem si je omogočila možnost participacije pri vseh ugodnostih in finančnih sredstvih, ki jih ta povezava nudi. Vendar je zapravila priložnost, da bi bila pobudnica delovanja skupne koordinacije, ki bi še drugim sindikatom omogočila tesnejši stik z evropsko sindikalno zvezo in procesi približevanja Evropski uniji. Čeprav je treba upoštevati, da do ustanovitve skupne koordinacije ni prišlo tudi zaradi tega, ker med sindikati ni bilo enotnosti glede, kdo naj bi bil predsedujoči. (Gaćeša, 2002)

Pogosta značilnost sindikalnega prizorišča je medsebojna konfrontacija in očitki med sindikati obeh sektorjev. Sindikati gospodarstva očitajo sindikatom negospodarstva, da podirajo razmerja plač v javnem sektorju, ustvarjajo primanjkljaje v podružnicah državnih blagajn in s tem posredno vplivajo tudi na razmere v gospodarstvu (Krljič-Vreg: 2001: 18). Zato sindikati iz gospodarstva zahtevajo od vlade bolj omejevalno politiko v javnem sektorju.
V javnem sektorju pa že tako vlada pravi kaos, saj zakon omogoča ustanavljanje sindikatov različnim dejavnostim in zavodom. To pomeni, da vsakdo pridno "obdeluje svoj vrtiček" in pri tem opazuje, ali ne gre okoliškim sosedom morda kaj bolje. Vsak se bori in pogaja le za svoje prednosti. Posledica tovrstne težnje je ustvarjanje elit določenih poklicev v javnem sektorju. Svoj monopolni položaj znajo s pridom izkoristiti predvsem sindikati, ki zastopajo specifične dejavnosti in poklice, kot so sodniki, zdravniki in učitelji. Vlada, ki je v tem primeru delodajalec jim je do sedaj v zameno za socialni mir vztrajno popuščala. Stavka, s katero grozijo taki specifični poklici, je mnogo bolj upoštevan argument, kot recimo stavka zaposlenih v predelovalni in tekstilni industriji, kjer so razmere ponekod tako nemogoče, da se večina tovarn vsakodnevno bori za preživetje. Zaradi včasih prav militantnih zahtev nekaterih sindikatov javnega sektorja je nezadovoljstvo gospodarstva, ki na eni strani te plače financira preko davkov, po drugi strani pa svojim zaposlenim ne more nameniti takih povišanj, popolnoma razumljivo (Nidorfer, 2002: 34).

Glede vključevanja sindikatov javnega sektorja v ESS so sindikati gospodarstva mnenja, da so le-ti premalo zainteresirani. To naj bi potrjevalo dejstvo, da do sedaj še niso ustanovili skupne konfederacije, s katero bi izpolnjevali pogoje za vključitev. Po mnenju sindikatov iz gospodarstva je razlog najbrž v tem, da se jim način trenutnega delovanja, ki temelji na principu soliranja, bolj obrestuje.

Vrsti medsebojnih konfliktov za zdaj še ni videti konca. Mnogi so med pogajanji in boji za delne interese pozabili na soodvisnost med obema sektorjema države. Tudi zaradi tega bo potrebno doseči ugled, kakršnega imajo sindikati drugod po Evropi in v razvitih državah. (Krljič-Vreg, 2001: 19)

5.2.3 DELOVANJE SLOVENSKE VLADE V SOCIALNEM PARTNERSTVU

5.2.3.1 Vloga slovenske vlade v socialnem partnerstvu

Če analiziramo vlogo vlade kot tretjega socialnega partnerja v Sloveniji, lahko ugotovimo, da ima vlada na tem področju dvojno vlogo. Nastopa kot neposredni delodajalec v javnem sektorju in kot tretji socialni partner v tripartitnem dialogu na ravni republike. (Štoka-Debevec, 2000: 5)

Vloga vlade[36] je izjemno pomembna, saj je edina socialna partnerica, ki lahko v okviru svojih pristojnosti prenaša skupne partnerske dogovore v zakonodajni postopek. Njena vloga je povezovanje socialnega partnerstva s parlamentarnim sistemom. (Kocmur, 1999: 224)

5.2.3.2 Dosedanje vlade in socialno partnerstvo v Sloveniji

V kolikšni meri so dosedanje vlade v Sloveniji uspele izkoristiti dialog z ostalima socialnima partnerjema, je relativno vprašanje. Po mnenju Metke Štoka-Debevec iz Ministrstva za delo družino in socialne zadeve je bilo dosedanje sodelovanje med partnerji zadovoljivo. Priznava pa, da odnos vseh predstavnikov vlade ni bil vedno pozitiven in da je zlasti v začetnih letih delovanja socialnega partnerstva pogosto prevladalo mnenje, da je to nepotrebno zlo, ki ga ni treba razvijati in ga je mogoče ignorirati. (Pogovor z Meto Štoka Debevec, december, 2002)

Veliko kritik delodajalcev in sindikatov iz gospodarstva leti na izvajanje delodajalske vloge vlade. Skupno opozarjajo na njeno pretirano popuščanje pritiskom določenim sindikatom javnega sektorja. Tu mislijo predvsem na prevečkrat uslišane zahteve po povečevanju plač. Zaposleni v javnem sektorju pa trdijo prav nasprotno. Po njihovem mnenju je vlada neizprosen pogajalec, ki se vseskozi sklicuje na omejenost proračunskih sredstev. Vendar je znano, da je vlada že večkrat neupravičeno popustila prenekaterim pritiskom posameznih sindikatov javnega sektorja. Predvsem so bili to pritiski povezani z povišanji plač. Nad to prakso so nezadovoljni tudi nekateri drugi zaposleni v javnem sektorju, saj

[36] V Ekonomsko-socialnem svetu so prisotni naslednji predstavniki slovenske vlade: *Minister za delo, družino in socialne zadeve* (Vlado Dimovski); *Minister za finance* (Dušan Mramor), *Ministrica za ekonomske odnose* (Tea Petrin); *Predstavnica kabineta predsednika vlade* (Barbara Fakin); *Predstavnik Urada RS za makroekonomske analize in razvoj, UMAR* (Dušan Kidrič).

vlada s popuščanjem sindikalnim zahtevam določenih »privilegiranih« poklicev ustvarja elitizme in ruši dosežena razmerja plač v javnem sektorju. Takih ravnanj, ki so v Sloveniji pogosta, ne moremo šteti k uspešnemu socialnemu partnerstvu.

Glede področja razvojnih politik pa sindikati in delodajalci še naprej izražajo svoje nezadovoljstvo z vladnim delom na tem področju. Štoka-Debevec na te kritike odgovarja: “Menim pa, da so pričakovanja, kaj vse bi lahko storila vlada prevelika, in da bi k povečani konkurenčnosti gospodarstva pripomogla večja iniciativnost delodajalcev.” (Pogovor z Meto Štoka Debevec, december, 2002)

Kritike, ki se na tematiko vladnih razvojnih politik največkrat pojavljajo v strokovni javnosti, opozarjajo na pomanjkanje prave razvojne vizije, ki bi jo vlada sooblikovala in uresničevala skupaj s socialnima partnerjema in stroko. Po tej interpretaciji daje politična oblast v Sloveniji svojim interesom vladanja absolutno prednost pred dolgoročnimi razvojnimi interesi naroda in države. Zato ne preseneča ocena IMD, ki uvršča Slovenijo po »governmental capability« med 49 opazovanimi državami na zadnje mesto. Tako slabi pogoji preprečujejo, da bi lahko oblast dosegla trden razvojni dogovor z drugimi partnerji o bistveno večjih naporih za razvoj. Brez odločnega izboljšanja sedanjih razvojnih problematik postaja taka država vse težje breme gospodarstva. Prednostna vprašanja vlade in parlamenta bi morala biti usmerjena v izgraditev okolja za krepitev znanja in sposobnosti posameznikov, podjetij, gospodarstva in družbe za obvladovanje tehnološko zahtevnejših izdelkov in storitev z višjo dodano vrednostjo, s katerimi bi laže konkurirali v svetu tudi pri višjih plačah in višjem socialnem standardu.
(glej Sočan v Avšič, 1999: 15-17; Sočan, 2001:15)

Po nacionalni konkurenčnosti Slovenija zaostaja za članicami EU in nekaterimi kandidatkami za vstop. Kazalniki nacionalne konkurenčnosti kažejo, da je področje učinkovitosti vlade, ki bi morala omogočati konkurenčno poslovno okolje, največja razvojna šibkost Slovenije. Podrobnejša analiza kazalnikov učinkovitosti vlade prikazuje, da so bile leta 1999 izjemno slabo (manj kot 2 točki od 10) ocenjene birokratske ovire poslovnemu razvoju, slabo (pod 3 točke od 10) pa tudi konsenz znotraj vlade o ekonomski politiki ter njena prilagodljivost, transparentnost in učinkovitost izvedbe. Slabo je bilo ocenjeno tudi področje korupcije in izpostavljenosti javnih služb političnim vplivom. (glej Umar, 2002)

5.3 CIVILNA DRUŽBA IN NJENA (NE)UMEŠČENOST V SOCIALNI DIALOG

Zaradi spreminjanja in razvoja družbe se pojavlja vedno več novih interesnih skupin, ki se borijo za socialno pravičnost. S tem je klasičen tripartizem prisiljen bolj aktivno sodelovati z različnimi predstavniki drugih interesnih skupin in nevladnih organizacij oziroma organizacij civilne druže.

Vključitev civilne družbe v socialni dialog se največkrat udejani takrat, ko se vsebina pogajanj glede nekega vprašanja dotika specifične interesne skupine.Te interesne skupine so lahko predstavniki univerze, inštitutov, vrhunska in politično nevtralna stroka, skupine, ki se vključujejo v reševanje problemov kmetijstva, ekologi, stanovske in poklicne skupine, itd. Vloga, ki jo imajo v pogajalskih procesih, sicer ni institucionalizirana, vendar je lahko vpliv njihovih mnenj na sprejem odločitev tudi odločujoč. (Kocmur, 1995 : 225)

Organizirano delovanje različnih predstavnikov civilne družbe in njihov vpliv na potek socialnega dialoga ima velik pomen ne le zaradi spodbujanja razmišljanja in oblikovanja mnenj v javnosti, temveč tudi zaradi vključevanja v politični prostor in posrednega vpliva na vladne odločitve. Vlada, ki si za svoje odločitve pridobi širok družbeni konsenz, bo lažje in uspešnejše uresničevala svoje cilje. Po Sočanovem (Sočan, 2001: 2) mnenju civilna družba prispeva h krepitvi razvojne in kulturne identitete družbe v sodelovanju z ostalimi partnerji in mediji.
Sedanja vključenost slovenske civilne družbe v socialni dialog pa ni kaj preveč vzpodbujajoča. Nekateri partnerji celo menijo, da bi z vključitvijo širše civilne družbe v ESS ta postal le »debatni klub«, česar si zagotovo ne želijo. Lep primer uspešnega sodelovanja socialnih partnerjev s širšo civilno družbo je irski socialni sporazum, kjer pri tripartitnih pogajanjih s svojimi predlogi sodelujejo tudi druge nevladne organizacije (Mežnar, 1999: 300).

5.4 SINTEZA STALIŠČ IN OCENA RAZVOJNE VLOGE SOCIALNEGA PARTNERSTVA V SLOVENIJI

Časovno obdobje delovanja socialnega partnerstva v Sloveniji od samega začetka institucionalizacije do danes lahko ocenimo z naslednjimi strnjenimi trditvami:

- V ESS so se vsebine razprav v tem časovnem obdobju bistveno razširile. Vse več se govori o potrebi po skupnem združevanju moči in doseganju partnerskega konsenza ne samo glede politike plač, temveč tudi glede širših ekonomsko – socialnih vprašanj. Kljub temu pa še vedno ni mogoče govoriti o zavidljivi ravni kulture dialoga, tudi če je po mnenju socialnih partnerjev (delodajalcev, delojemalcev) njihova vloga vedno bolj poudarjena in upoštevana. Ne moremo pa prezreti dejstva, da ostajajo medsebojna razmerja preveč antagonistična in usmerjena v medsebojni konflikt. Težave v komunikaciji nastajajo zaradi neusklajene problematike tudi znotraj predstavnikov posamezne partnerske strani, kar še dodatno hromi nadaljnje procese vzpostavljanja kooperativnega modela na višji, tripartitni ravni. Po besedah predstavnikov vseh treh partnerjev[37] se vse bolj zavedajo pomena socialnega dialoga in njegove vloge za družbeni in gospodarski razvoj Slovenije. Vendar je potrebno ob teh optimističnih izjavah upoštevati tudi dejstvo, da so za podpis novega socialnega sporazuma, ki je bil sprejet v teh dneh, potrebovali sedem dolgih let. Da je sklepanje sporazuma v preteklih nekaj letih spominjalo bolj na spor brez razuma, ni nič kaj vzpodbudno za ugled in kredibilnost partnerjev.
- Velike težave slovenskih socialnih partnerjev so v tem, da še nimajo izoblikovane prave legitimne forme. Tipične lastnosti in značilnosti združenj sindikatov in delodajalcev se oblikujejo zelo počasi. Zaradi tega je največ skupne energije vložene v razprave o »formi«, manj pa o »substanci«. Razprave se velikokrat vežejo na vprašanja, kot so: vprašanje glede zakona o ekonomsko – socialnem svetu, reprezentativnost delodajalcev, neažurirana reprezentativnost sindikatov, zastopanost v ESS, itd. Za mnogo bolj pomembna vprašanja, kot je skupni napor za razvojno usmerjenost gospodarske politike, pa zmanjkuje časa.

Nov socialni sporazum, ki je bil po trdih in dolgih pogajanjih v teh dneh le podpisan, obravnava številna pomembna področja in je po vsebini korak naprej od prvih dveh sprejetih sporazumov. Kljub temu so nekatere vsebine poglavij še precej splošne in obveznosti partnerjev premalo zavezujoče. Včasih se zdi, da je pravkar podpisani sporazum bolj kot rezultat skupnega napora sad prizadevanj (predvsem vlade) za boljši zunanji vtis. Morda pa je to, da imamo socialni sporazum na mizi dobro leto dni pred polnopravnim članstvom v EU, zgolj naključje.

- Sindikalna razdrobljenost in premalo interesa za medsebojno združevanje kažeta na pomanjkanje vizije in strateških ciljev tudi pri sindikatih. Namesto dolgoročnega načrtovanja in skupne usklajenosti med sindikati prevladujejo kratkoročni interesi. Sindikati se v prvi vrsti borijo predvsem za plače, ne pa za zaposljivost. Posebno težavni in nesolidarni so odnosi med javnim sektorjem in gospodarstvom, ki v vrsti medsebojnih konfliktov pozabljajo na svojo soodvisnost.

- Delodajalci (predvsem GZS), ki so edini socialni partner z veliko potencialno močjo vpliva na razvojne odločitve, ne delujejo kot lobi moči, ki bi pritiskal na vlado in oblast, da bi sprejemala boljše strateške odločitve. V sedanjih razvojnih pogojih bi bilo to nujno potrebno, saj vlada ne deluje kot vodilni socialni partner, ki se trudi vzpostaviti razvojni sporazum v smeri ustvarjanja ustreznega okolja, v katerem bi gospodarstvo in družba lahko dosegala razvojne potenciale (človeške, tehnološke, inovacijske, naložbene, itd.).

- Usmerjevalna in motivacijska aktivnost države (vlade) je ključnega pomena za razvoj konsenzualnega modela socialnega partnerstva, ki bi temeljil na razvojni viziji. Dosedanje slovenske vlade pa so pokazale premalo posluha za vzpostavitev demokratičnega konsenza v smislu razvojnega dogovora med socialnimi partnerji. Kot tretji socialni partner je vlada poleg delojemalcev in delodajalcev tudi sama v veliki meri prispevala k sedanji kritično nizki ravni socialnega dogovora. Vlada in parlament kot prioriteto svoje eksistence jemljeta borbo za oblast in svojim interesom vladanja dajeta absolutno

[37] Meta Štoka -Debevec, Boris Mazalin, Metka Roksandič, Vitko Roš, Štefan Skledar, Jure Snoj

prednost pred dolgoročnimi razvojnimi interesi države. Približevanje makroekonomskemu okolju EU poteka dokaj uspešno, vendar je na tej poti premalo posluha za razvoj takga razvojnega okolja, ki bo krepilo razvojne zmogljivosti gospodarstva in celotne družbe.

6. ZAKLJUČEK

Sedanje stanje v Sloveniji ne kaže na pretirano optimističen scenarij razvoja, ki bi našo državo približeval družbam konsenza, čeprav se iz leta v leto v strokovni javnosti, medijih in vladnih strategijah vedno več govori o ključnem pomenu socialnega partnerstva in potrebi po tesnejšem razvojnem sodelovanju med njegovimi udeleženci. Dejansko pa bo za napredek na tem področju treba še veliko storiti. Število negativnih teženj, ki zavirajo proces prehoda Slovenije v družbo konsenza, je ogromno. Najbolj pereči problemi se skrivajo v nadaljevanju dosedanje nerazvojno usmerjene strategije gospodarske politike naše države, ki večino svoje energije vlaga izključno v prilagajanje sistema in makroekonomskega okolja merilom EU. Več bi bilo treba narediti za strateško usmerjene cilje, ki se bodo zrcalili v višji stopnji varčevanja, višjih naložbah, intenzivnejši krepitvi človeških in tehnoloških potencialov in predvsem v ustvarjanju ugodnejšega okolja za obvladovanje sodobnih tehnologij za uspešen razvoj (Sočan, 2001: 16).

Nosilke razvojno zasnovanega družbenega in gospodarskega razvoja so v prvi vrsti uspešne vlade, ki so sposobne prevzeti vodilno vlogo v tem procesu. Sedanja usmerjenost naše politike dopušča, da Slovenija razvija obliko preživelega lastninskega kapitalizma z razmeroma visoko stopnjo socialne varnosti. Vlada skuša s preobsežnim in nerazvojno usmerjenim proračunom čim večji delež obdržati zase, čeprav se postavka za socialne izdatke iz leta v leto povečuje. Razlog je le redko večja kakovost storitev, temveč posledica slabega gospodarjenja in nerazvojnih odločitev političnega menedžmenta, ki vse bolj finančno in dolgoročno ogrožajo nadaljnji razvoj. Prisotne težave se rešujejo znotraj vladajoče politične stranke (politični menedžment) in v odsotnosti politično nevtralne vrhunske stroke, ki bi bila sposobna podati boljše strateške odločitve. S

tem je razvojna sposobnost vlade minimalna in cilj vključevanja med visoka razvita gospodarstva vse bolj oddaljen.

Če se želimo kot država vključiti med sodobne in nadpovprečno razvite družbe, bo treba bolj intenzivno graditi na visoki stopnji razvojnega dogovora med socialnimi partnerji. Le skupaj in z večjim razvojnim naporom za uresničevanje zahtevnejših razvojnih ciljev bo postopoma mogoče preseči antagonistični socialni pakt, ki ga razvijajo države blaginje in dohiteti visoko raven držav konsenza. Trenutni položaj pa je v marsikaterem pogledu neprimerljiv celo s t. i. državami blaginje, saj je zaradi pomanjkanja tradicije, izkušenj in počasnega oblikovanja tipičnih lastnosti socialnih partnerjev socialni dialog v Sloveniji še bolj otežen. Raven konsenza v Sloveniji je nizka, saj vlada nima prave strategije za vodilno vlogo pri ustvarjanju razvojnega okolja, kjer bi vsi podpisani sporazumi med socialnimi partnerji poudarjali in izvajali povezanost med gospodarskim napredkom, socialno vključenostjo in izboljšanim življenjskim standardom. Ko bo socialno partnerstvo zasnovano na tak način, bo vsem partnerjem jasno, da je in uresničevanje skupnih ciljev povezano z izboljšanjem položaja vsakega od njih celotne družbe. Šele to bo pravo partnerstvo, ki bo postalo sredstvo za udejanjanje razvojnih ciljev.

Z ugotovitvijo, da je večina aktivnosti socialnih partnerjev v Sloveniji naravnanih proti oblikovanju razvojnega konsenza, potrjujem na začetku svojega dela postavljeno prvo hipotezo, ki trdi, da se model socialnega partnerstva v Sloveniji ne razvija v smeri razvojno naravnanih družb.

Brez spremembe sedanjega nerazvojnega koncepta, za katerega sta v največji meri odgovorna vlada in parlament, Slovenije ne bo mogoče priključiti med razvojno prodorna gospodarstva in družbe. S tem je potrjena tudi druga hipoteza, ki razvija misel, da bodo lahko nosilni socialni partnerji le s trdnim razvojnim konsenzom o skupnem naporu za vzpostavitev nadpovprečno uspešnega razvojnega okolja omogočili prehod Slovenije med razvita gospodarstva. Drugi del hipoteze poudarja, da bi bilo za Slovenijo najprimernejše zgledovati se po severnoevropskih državah konsenza, ki v nasprotju z večino drugih držav v Evropi zagovarjajo skupno razvojno vlogo vseh socialnih partnerjev za pospešeno krepitev razvojnih potencialov. To potrjuje model uspešne gospodarske in družbene preobrazbe oz. opisani irski primer, ki odkriva vse

prednosti razvojno naravnanega konsenza socialnih partnerjev za ustvarjanje ustreznega razvojnega okolja. Zakaj ne bi s skupnimi prizadevanji tudi v Sloveniji naredili podoben korak naprej?

Rešitev sedanjega nerazvojnega koncepta je odvisna od volje in moči posameznih socialnih partnerjev. Z vključitvijo v EU in globalno gospodarstvo bo potrebno poleg tistih splošnih pogojev maastrichtskih kriterijev izpolnjevati tudi pogoje konkuriranja na tujih globalnih trgih. Če se razvojno okolje Slovenije ne bo takoj izboljšalo, se za naše gospodarstvo in družbo utegne še veliko zapletati. Vodilno vlogo bi lahko v tem procesu prevzela specifična oblika pritiska na vlado in oblast, da bi sprejemali boljše strateške in tekoče odločitve (Sočan, 1998: 8). Vlogo lobija moči bi lahko prevzeli delodajalci ob pomoči politično nevtralne stroke in vodilnih nevladnih institucij. Prihodnost je z nadaljevanjem sedanje usmeritve negotova, saj nima vizije »da bi dolgoročno delali prave stvari in jih delali pravilno«. (Sočan, 1999: 13). S tako majhnim vlaganjem v posodabljanje gospodarstva, prenizkimi naložbami v sodobno infrastrukturo in zahtevnejša delovna mesta, ki so pod potrebno ravnijo za uspešnejši razvoj, je pričakovati vedno večje zaostajanje, ne pa približevanje razvitemu svetu in Evropi, v katero se, po besedah slovenskih političnih elit, med državami v prehodu vključujemo najuspešnejše.

LITERATURA IN VIRI

1. Literatura

Bohinc, Rado (2001): Nova delovna razmerja, fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Casale, Giuseppe (1999): Tripartism and Industrial Relations in Central and Eastern European Countries, urednik Giuseppe Casale, International Labour Organization, Geneve, str. 1-36.

Černetič, Metod (2002): Znanje in informacijska družba. Zbornik razprav: Organizacija, št. 8.

Dachs, Herbert (1998): Politični sistem Avstrije. Državna založba Slovenije, Ljubljana.

Dimitrovič, Tanja (1994): Vloga države pri ustvarjanju konkurenčnih prednosti slovenskega gospodarstva. Slovenska ekonomska revija, let. 45, 1994, št. 1-3, str. 178-185.

Haller, Birgitt (1997): Socialno partnerstvo v novih demokracijah Vzhodne Evrope: Češka, Slovaška, Slovenija. Teorija in praksa, let. 34, št. 2, Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, str. 264-270.

International institute for management development (2001): The World Competitiveness Yearbook. Lousanne, IMD.

Jaklič, Marko (1994): Demokratični korporativizem kot element specifičnega strateškega usmerjanja majhnega gospodarstva, Slovenska ekonomska revija, letnik 45, št. 1-3, Ljubljana, str 169-177.

Karlhofer, Ferdinand (1999): Nacionalni korporativizem in socialni dialog v EU. Teorija in praksa, let.36, Ljubljana, str.312-326.

Kavčič, Bogdan (1992): Oblike in načini pogajanj med socialnimi partnerji. Zveza društev kadrovskih delavcev, VII. študijski dnevi, Bled, str. 44-65.

Kocmur, Majda (1995): Izkušnje socialnega partnerstva v Sloveniji po letu 1990 z vidika delodajalcev. Zbornik referatov – interesna združenja in lobiranje, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 221-233.

Kos, Marko (1998): Slovenija v Evropski uniji. Knjižna zbirka Teorija in praksa, Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.

Kyloh, Robert (1995): A comparative Analysis Of Tripartite Consultations and Negotiations in Central and Eastern Europe. V publikaciji Tripartism on Trial, urednik Kyloh Robert, International Labour Organization, Geneva, str. 1-40.

Lah, Marko (1997): Socialno partnerstvo v luči dveh ekonomskih teorij. Teorija in praksa, let. 34, št. 2, str. 271 – 284.

Lukšič, Igor (1994): Socialno partnerstvo – kako naprej? Teorija in praksa, let. 22, št. 168/169, Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, str.11-24.

Lukšič, Igor (1994 a): Liberalizem versus korporativizem. Zbirka Sophia, Ljubljana.

Miklič, Gregor (1995): Socialno partnerstvo (delojemalski vidik). Podjetje in delo, let. 21, št. 5-6, str. 828 - 835.

Mišič, Petra (1995): Kolektivna pogodba in socialni sporazum. V publikaciji Organizacija: strokovna revija za management, informatiko in kadre, let. 28, št.15, str. 372–379.

Organisation for Economic Co-operation and Development (2001): Governance in the 21st century. Paris: OECD.

Potočnik, Miha (1995): Socialno partnerstvo (delodajalski vidik). Podjetje in delo, let. 21, št. 5-6, str. 809-819.

Potočnik, Miha (1996): Socialno partnerstvo – ali smo primerljivi z ureditvami v EU. Podjetje in delo, let. 22, št. 5/6, str. 1007–1011.

Prašnikar, Janez (1992): Mikroekonomski pogledi na socialno partnerstvo v Sloveniji. Bančni vestnik: revija za denarništvo in bančništvo, let. 41, št. 12, str. 394–398.

Prašnikar, Janez (1993): Mikroekonomski pogledi na socialno partnerstvo v Sloveniji. Bančni vestnik: revija za denarništvo in bančništvo, let. 42, št. 1/2, str. 16 – 25.

Prunk, Janko (1998): Kratka zgodovina Slovenije. Založba Grad, Ljubljana.

Rothsschild, Kurt (1997): Razmišljanje o avstrijski ekonomski politiki: cilji, dogajanja in reakcije. Teorija in praksa, let. 34, št. 2, str. 234 – 263.

Sočan, Lojze (1995): Vprašanja razvojne vizije Slovenije. V Veljko Rus (ur.), publikacija Slovenija po letu 1995 – razmišljanje o prihodnosti. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.

Sočan, Lojze (1997): Položaj dela v Evropski uniji in Sloveniji. Kadri – strokovno informativna revija zveze društev za kadrovsko dejavnost Slovenije, 1997, str. 1-6

Sočan, Lojze (1998): Znanje, konkurenčnost in razvoj. Raziskovalec, št.1, let. 28, str. 1-8.

Sočan, Lojze (1999): Aktualna vprašanja gospodarskega razvoja Slovenije. V Rado Bohinc (ur.), publikacija Slovenska korporacija v evropskih razmerah, Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, str 1-26.

Sočan, Lojze (2001): Okolje za razvojno prenovo Slovenije ob vstopanju v Evropsko unijo. Gradivo za predmet Evropske integracije, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Stanojevič, Miroslav (1995): Sindikati in (de)stabilizacija političnega prostora. Zbornik referatov – interesna združenja in lobiranje, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 191-199.

Stanojevič, Miroslav (1996): Socialno partnerstvo: modeli industrijskih odnosov ob koncu 20. stoletja. Enotnost, 1996, Ljubljana.

Stanojevič, Miroslav (1997): Tripartitni potencial slovenskih sindikatov v primerjalni perspektivi. Teorija in praksa, let. 34, št.2, str 295 – 306.

Stanojevič, Miroslav (2002): Socialni dialog in evropska monetarna unija v državah kandidatkah: primer Slovenije. Neobjavljeno gradivo za razpravo v Ekonomsko socialnem svetu, Ljubljana.

Svetlik, Ivan (1992): Socialno politični vidiki socialnega partnerstva. Zveza društev kadrovskih delavcev, VII. študijski dnevi, Bled, str. 3-19.

Svetlik, Ivan (2002): Izobraževanje in usposabljanje. V publikaciji Politika zaposlovanja, Fakulteta za družbene vede, str. 256-291.

Šarman, Zvonka (2000): Nekatere razsežnosti socialnega dialoga v Evropi, Pravna praksa, št.2, Ljubljana, str. 1-12.

Štoka – Debevec, Meta (2002): Socialno partnerstvo v RS, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, (neobjavljeno gradivo).

Štoka – Debevec, Meta (2000): Usoda tripartizma v Sloveniji, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, (neobjavljeno gradivo).

Trebilcook, Anne (1994): Tripartite consultation and cooperation in national-level economic and social policy-making: an overview. V publikaciji Towards social dialogue, ILO, Geneva, str. 3-44.

Traksler, Franz (1997): Globalizacija, kolektivna pogajanja in ekonomska uspešnost. Teorija in praksa, let. 34, Ljubljana, str. 307-323.

Vodovnik, Zvone (1998): Perspektive socialnega dialoga v Sloveniji in v Evropi. Kadri – strokovno informativna revija, let. 4, št. 4, str. 23-27.

Vodovnik, Zvone (1998a): Socialni dialog in plače. Podjetje in delo, let. 24, št. 6-7, str. 1182-1191.

Vodovnik, Zvone (1998b): Načelo univerzalnosti na področju socialnega partnerstva. Zbornik znanstvenih razprav, 1998, Ljubljana, str. 329 – 347.

Von Prondzynski, Ferdinand (1998): Ireland: Corporatism Revived. V publikaciji Changing industrial relations in Europe, Blackwell Publishers, Oxford, str. 55-73.

2. Viri

Cassells, Peter (2002): Poaktivni socialni dialog kot sredstvo za gospodarsko in socialno posodobitev, povečanje produktivnosti in upravljanje s spremembami - primer Irske. Predavanje in seja Ekonomsko- socialnega sveta, 11.12.2002.

Gospodarska zbornica Slovenije (2002): Ugotovitve in stališča UO GZS glede ekonomske politike v podporo konkurenčnosti in strategiji gospodarskega razvoja RS, 16. seja UO GZS, 22.10.2002 (neobjavljeno gradivo), Ljubljana.

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2002): Krepitev in razvoj socialnega dialoga v Sloveniji. Osnutek poročila o reprezentativnosti in merilih za izpolnejevanje pogojev za članstvo v ESS, (neobjavljeno gradivo), Ljubljana.

Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj (1998): Strategija Republike Slovenije za vključitev v Evropsko unijo – ekonomski in socialni del, september 1998.

Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj (2000): Ekonomsko ogledalo, Ekonomska gibanja v letu 2000 – izbor prispevkov.

Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj (2000a): Slovenija v Evropski uniji – Strategija gospodarskega razvoja Slovenije, november 2000.

Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj (2001): Ekonomsko ogledalo, Ekonomska gibanja v letu 2001 – izbor prispevkov.

Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj (2002): Poročilo o razvoju, Ana murn in Rotija Kmet (urednici), julij 2002.

Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj (2002a): Slovenija v Evropski uniji – Strategija gospodarskega razvoja Slovenije, julij 2002

Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj (2002b): Ekonomsko ogledalo, Ekonomska gibanja v letu 2002 – izbor prispevkov.

Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj (2003): Poročilo o razvoju, Ana murn in Rotija Kmet (urednici), april 2003.

Udeležba na sejah Ekonomsko-socialnega sveta:
Seja Ekonomsko-socialnega sveta, 16.10.2002
Seja Ekonomsko-socialnega sveta, 11.12.2002
Seja Ekonomsko-socialnega sveta, 28.01.2003

Predlog socialnega sporazuma za obdobje 2002-2005. Delovni osnutek za obravnavo v pogajalski skupini Ekonomsko-socialnega sveta, 05.11.2002 (neobjavljeno gradivo).

Pravila delovanja Ekonomsko-socialnega sveta. Uradni list RS, št. 59-2073/94, RS 64-1/94 (popravek), RS 32-1542/95 (dopolnitev).

3. Članki v tiskanih medijih

Avšič, Vera (1999): Cilj se oddaljuje, šprintamo na mestu – Sočan o razvojni strategiji. Manager – revija za podjetje, št. 10, str. 15–17.

Avšič, Vera (2002): Keltski tiger je spreten lovec. Gospodarski vestnik, 25. februar, št. 8, str. 67-68.

Basle, Andreja (2002): Prek Irske na ameriški trg. Gospodarski vestnik, 25. februar, št. 8, str. 75.

Dobrin, Tanja (1992): Pravna narava socialnega sporazuma. Podjetje in delo, let. 18, št.2, Ljubljana, str. 157-162.

Gačešća, Jelena (2000): Ustvarjanje razvojne koalicije, časopis Delo, 5. december, 2000, str. 4.

Grobelšek, Matic (2002): Če ni zgodnih razmer, jih ustvarite. Gospodarski vestnik, 25. februar, št. 8, str. 72-73.

Hribar-Milič, Samo (2002): Interesna koalicija izsiljuje nov plačni sistem, Gospodarski vestnik, februar, 2002, str.17.

Krljič – Vreg, Jasna (2001): Sindikat proti sindikatu. Gospodarski vestnik, št. 3, str. 18-20.

Nidorfer, Matjaž (2001): Rop in Dimovski: mehka krotilca plač. Gospodarski vestnik, št. 2, str. 14-17.

Nidorfer, Matjaž (2002): Začela se je bitka za plače. Gospodarski vestnik, 2002, št. 17, str. 34-35.

Sočan, Lojze (1999a): Strategija: moteči element strankarskega križarskega pohoda. Gospodarski vestnik, št. 9, str.21

Štoka – Debevec, Meta (1999): Socialni partnerji so se le uskladili o plačah. Gospodarski vestnik, let 48, št.23, str 111-114.

Štoka – Debevec, Meta (1995): Po sklenitvi socialnega sporazuma. Gospodarski vestnik, let. 44, št. 18, str. 69-70.

Štoka – Debevec, Meta (1998): Socialni sporazum – če je volja je pot. Gospodarski vestnik, let 47, št. 31, str. 58-59.

Vodovnik, Zvone (1995): Delodajalci, delavci in vodstvo organizacij. Gospodarski vestnik, let. 47, št. 48, str. 67-70.

4.Opravljeni pogovori

Pogovor z Štefanom Skledarjem, Urad za makroekonomske analize in razvoj, dne 10.10.2002 in 28.01.2003.

Pogovor z Metko Štoka-Debevec, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, dne 16.12.2002.

Pogovor z Vitkom Rošem, generalnem sekretarjem Združenja delodajalcev Slovenije, dne 18. 11.2002.

Pogovor z Borisom Mazalinom, predsednikom Konfederacije 90, dne 12.12.02.

Pogovor z Metko Roksandič, izvršno sekretarko Zveze svobodnih sindikatov Slovenije, dne 20.10.02

Pogovor z Juretom Snojem, strokovnim sodelavcem na Zvezi svobodnih sindikatov Slovenije, dne 20.10.2002.

5. Internet

Ekonomsko ogledalo (1998): Industrijska razmerja - Ekonomsko socialni svet. (www.gov.si/zmar/arhiv/izbor/2strinst/idr0298.html). 23.10.2002

Ekonomsko ogledalo (1998a): Industrijska razmerja - razvoj tripartizma in vlada. (www.gov.si/zmar/arhiv/letno98/iv/7-4leo.html). 23.10.2002

Gačešća, Jelena (2003): Po letu trdih pogajanj visoka stopnja soglasja. (www.delo.si/full_search.php) 24.04.03

Gačešća, Jelena (2003): Sporazum za Evropo. (www.delo.si/full_search.php) 22.04.2003

Kelly, Philip (2001): The Irish Social Partnership System. (www.nesc.ie/strategy2002.pdf) 15.04.2003

Kos, Marko (2001): Premalo realnega podjetništva – glavna hiba SGRS. (www.sigov.si/zmar/sgrs/pdf-dz/kos.pdf). 10.07.2002

McLoone, Peter (2001): The Irish Social Partnership. (www.nesc.ie/strategy2002.pdf) 15.04.2003

Programme for Prosperity and Fairness (www.siptu.ie/report/spring00news3.html) 15.01.03

Sicherl, Pavle (2001): Nacionalni interes Slovenije je družbeni konsenz o razvoju. (www.sigov.si/zmar/sgrs/pdf-dz/sicherl.pdf). 10.07.2002

Skledar, Štefan (2002): Economic and Social Council Examined. (www.eiro.eurofound.eu.int/2002/country/Slovenia.html.). 10.07.2002.

Socialni sporazum 2003-2005, (www.sigov.si/mddsz/delo/soc_sporazm.htm) 25.04.2003.

Sočan, Lojze (2001a): Strateški razvojni cilji in možni scenariji razvoja Slovenije pri vključevanju v EU, (www.gov.si/zmar/sgrs/diskusij/socan.html), 10.07.2002

Stanovnik, Peter (2001): Kako preprečiti tehnološko zaostajanje v slovenskem gospodarstvu. (www.sigov.si/zmar/sgrs/pdf-dz/stanovnik.pdf) 10.07.2002

Ule, Milena (2003): Sporazum je podpisan, plače še v zraku. (www.dnevnik.si/clanek) 23.04.03